

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Podpora rozvoje řeči dětí v MŠ

bakalářská práce

Markéta Drbohlavová

Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 30. června 2021

.....

Markéta Drbohlavová

Poděkování:

Na tomto místě chci vyjádřit poděkování PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D. za odborné rady a konzultace při vedení bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Komunikace, řeč a jazyk	3
2 Logopedická prevence.....	16
3 Činnosti a pomůcky podporující rozvoj řečových schopností dětí.....	19
4 Týdenní plán k logopedické prevenci – skupinová práce.....	22
4.1 Oromotorické cvičení.....	22
4.2 Cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby	23
4.3 Cvičení zaměřená na rozvoj předložkových vazeb.....	27
4.4 Logopedická chvilka v ranním kruhu	29
4.5 Doplnkové činnosti na podporu rozvoje řeči pro skupinové práce.....	30
5 Týdenní plán k logopedické prevenci – individuální práce.....	31
5.1 Dechové cvičení.....	31
5.2 Oromotorické cvičení.....	32
5.3 Cvičení na rozvoj slovní zásoby	32
5.4 Cvičení na rozvoj předložkových vazeb	34
6 Závěr	36
7 Summary	37
8 Seznam literatury	38
Přílohy	I

Úvod

Mateřská škola má za úkol poskytovat vhodné prostředí, které bude dítě motivovat k rozvoji ve všech oblastech, tedy i v oblasti rozvoje řeči a komunikace. Pro rozvoj řeči je třeba zdokonalovat dovednosti, jako je hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika a rozvoj dalších rozumových schopností.

Bakalářská práce se zaměřuje na podporu rozvoje řeči a komunikace, kterým se pedagog v mateřské škole věnuje denně. Je důležité, aby se dětem nabízely rozmanité činnosti a pomůcky, které budou podporovat nejen rozvoj jejich řeči, ale i rozvoj ostatních oblastí, úzce s rozvojem řeči souvisejících.

Cílem práce je vymezení pojmů komunikace, řeč a jazyk, kterými se zabývá řada odborníků. Na základě získaných informací byly vytvořeny návrhy týdenních plánů k logopedické prevenci zaměřené na skupinovou i individuální práci. Součástí této bakalářské práce je i návrh pomůcek využívaných v rámci týdenních plánů.

Práce se opírá především o publikace D. Kutákové - Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči a Vývoj dětské řeči krok za krokem, ve kterých autorka popisuje ontogenezi řeči. Dále z pohledu lingvistiky byla zdrojem informací M. Krčmářová - Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty, v níž se autorka věnuje fonetice a fonologii a V. Jílek - Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty, kde se autor zaměřuje na lexikologii a stylistiku.

Části práce, které jsou v uvozovkách, mohou označovat buď otázky pedagogů a odpovědi dětí při jednotlivých činnostech nebo přímou citaci z odborné literatury. Kurzívou jsou napsána slova, která vyjadřují zvukové reakce dítěte na řeč.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol. První, druhá a třetí kapitola se zabývá teoretickou částí práce, která pracuje s vymezenými pojmy z řad odborníků a popisuje i činnosti podporující rozvoj řeči. Čtvrtá a pátá kapitola je věnována týdenním plánům pro skupinovou i individuální formu práce. Dále jsou popsány jednotlivé činnosti využívané v týdenních plánech.

První kapitola práce se zabývá vymezením pojmů komunikace, řeč a jazyk. Je zde popsáno, jaké má komunikace druhy, ontogeneze řeči, jednotlivé fáze řeči a jazykové roviny. Druhá kapitola rekapituluje pojmy z oblastí logopedie, prevence a logopedické prevence. Třetí kapitola je věnována činnostem a pomůckám, které podporují rozvoj řeči.

Jsou zde popsány aktivity, které mohou být používány v mateřské škole a také pomůcky, které má každá mateřská škola běžně k dispozici.

Čtvrtá a pátá kapitola popisuje činnosti v týdenních plánech logopedické prevence pro individuální a skupinovou práci, které se zaměřují na dechová cvičení, oromotorická cvičení, cvičení pro rozvoj slovní zásoby a cvičení pro rozvoj předložkových vazeb. V návrhu týdenních plánů jsou popsány konkrétní příklady činností, které se v mateřské škole využívají.

Vlastní návrhy týdenních plánů jsou v tabulkové formě součástí přílohové části práce.

1 Komunikace, řeč a jazyk

Slovo komunikace pochází z latinského slova *communicare*, které v překladu znamená sdělit, spojovat, svěřovat, učinit společným. Komunikace patří mezi důležité schopnosti člověka. Bez komunikace by nedokázala fungovat žádná společnost, lidé by nedokázali spolupracovat a podporovat vzájemné interakce. Pojem komunikace je velmi obsáhlý a zasahuje do mnoha oblastí. Proto se v odborné literatuře¹ můžeme setkat s mnoha různými definicemi komunikace.

Verbální komunikace je jeden z hlavních dorozumívacích prostředků, kdy lidé komunikují pomocí specifického vyjadřovacího systému znaků, což je řeč. Verbální komunikace zahrnuje mluvenou i písemnou formu řeči. Za pomoci řeči jsou adresátovi sdělovány pokud možno co nejpřesnější informace tak, aby vzájemně neztrácely smysl. Proto je řeč nejuniverzálnější prostředek komunikace.

Při neverbální komunikaci, kterou také můžeme nazývat nonverbální komunikací, si pomáháme i mimoslovními prostředky jako jsou gesta, mimika obličeje, pohyby očí, držení těla apod. Dále tento druh komunikace můžeme rozdělit na vokální a nonvokální. K vokální neverbální komunikaci patří kvalita hlasu, způsob mluvení a přechlévání. Jako nonvokální neverbální komunikaci označujeme mimiku obličeje, gestikulaci, haptiku, držení těla a zrakový kontakt.

Mezi další způsoby komunikace patří komunikace činem. I když tento způsob komunikace je považován za méně obvyklý, činy za člověka mluví dosti často a to v negativním i pozitivním slova smyslu. Jedná se o situace, v kterých se člověk zachová nějakým způsobem a měl by se zachovat jinak, nebo se naopak jedná o příkladné chování. Ve škole může pedagog z komunikace činem hodně vyčíst, např. jestli žák nosí domácí úkoly či nikoliv nebo jestli ke svěřeným úkolům přistupuje zodpovědně nebo je odbývá.²

Vybíral³ poukazuje na to, že každá komunikace má svůj smysl, účel a plní určitou primární lidskou funkci, kterou je informování, instruování, přesvědčování, vyjednávání, domlouvání se, pobavení, předvedení se a kontaktování se. U komunikace také záleží na stupni komunikačních schopností.

¹ KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 25-26.

² MAREŠ, J.; KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: 1995, s. 18.

³ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: 2009, s. 25-28.

Jak už bylo zmíněno, komunikace je široký pojem, který každý teoretik vymezuje v různém kontextu jinak. Gavora⁴ vymezuje komunikaci třemi fázemi. V první fázi komunikace musí nastat dorozumění a pochopení, kdy dochází k myšlenkovému souladu. V druhé fázi probíhá sdělení a informování. Jedinec interpretuje poznatky a obeznamuje druhého s postoji, pocity, názory a dojmy, které získal. V závěrečné třetí fázi nastává výměna informací mezi jedinci, která může vést ke změně názoru a získání nových informací.

Obvykle bývá komunikace definována čtyřmi prvky, kterými jsou: komunikátor, adresát, sdělení a komunikační kanál. Komunikátor začíná komunikaci s informací, kterou chce sdělit, předat adresátovi – jedná se o tzv. sdělení. K přenosu sdělení mezi komunikátorem a adresátem dochází komunikačním kanálem. Ten může být auditivní – využití sluchového aparátu, vizuální – využití zrakového aparátu, taktilní – použití pohybu těla, čichového, chuťového nebo teplotního vjemu. Při komunikaci většinou využíváme hned několik komunikačních kanálů. Během komunikace mezi komunikátorem a adresátem dochází ke kódování sdělení komunikátorem a dekódování sdělení adresátem.

Klenková⁵ rozděluje komunikaci do šesti fází. První fázi nazývá idea a tou komunikace začíná. V první fázi vzniká první myšlenka, názor nebo nápad komunikátora. Následuje druhá fáze - zakódování, kdy komunikátor vyjádří myšlenku v kódu, kterým může být symbol, slovo, znak nebo pohyb. Poté dochází k třetí fázi - přenosu zakódované myšlenky od vysílající osoby k příjemci. Následuje fáze příjmu, kdy příjemce dostává zakódovanou myšlenku a následně přichází pátá fáze - dekódování, kdy příjemce zpracovává myšlenku a interpretuje její obsah. Závěrečnou fází komunikace je akce, při níž příjemce využije získané informace a vyvine z nich další činnost.

Slovní neboli verbální komunikace je mezi osobami uskutečňována pomocí řeči mluvené nebo psané. Klenková⁶ uvádí, že „řeč je specificky lidskou schopností. Jedná se o vědomé užívání jazyka jako složitého systému znaků a symbolů ve všech jeho formách.“ Řeč je nástrojem myšlení a má zásadní vliv na rozumový vývoj jedince. Patří ke specifickým lidským schopnostem, které slouží ke sdělování myšlenek, pocitů, postojů, aj.

⁴ GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: 2005, s. 14.

⁵ KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 28.

⁶ Tamtéž, s. 26.

Je to predispozice, se kterou se člověk narodí a může ji rozvíjet. Řeč se učíme nápodobou, a proto je velmi důležité mít co nejčastější mluvní kontakt, abychom řeč rozvíjeli správně.⁷

Řeč můžeme popsat třemi základními rysy⁸. Prvním rysem je tzv. sebezapomnění. Jedná se o to, že si dospělý člověk obvykle nevšimá řeči, soustředí se na obsah sdělení a jeho hlavním cílem je, dozvědět se z tohoto sdělení informace. Až když nastane nějaká překážka při hladkém fungování jazyka, člověk se nad řečí zamyslí. Zato děti, které se mluvit učí, přemýšlí nad řečí a hraji si s ní. Dalším rysem lidské řeči je to, že mluvíme s ostatními, vedeme dialogy, vytváříme sociální vztahy ve skupině a řeč není vázána na naši osobu. A poslední třetí rys řeči je její univerzalita. Nemusí se omezovat na určité znaky, řeči můžeme vyjádřit naprosto všechno.

Vývoj řeči můžeme rozdělit na fylogenetický a ontogenetický. Fylogeneze řeči se zabývá sběrem a studiem informací o vzniku a vývoji řeči obecně a ze všech těchto studií odvozuje závěry, které se stále nachází v rovině hypotéz a různých teoriích.⁹ Ontogeneze řeči se zabývá individuálním vývojem řeči a to už od oplození až po smrt jedince.¹⁰

Řeč se vyvíjí již v prenatálním období dítěte a to za pomoci sluchového vnímání, kdy dítě vnímá tlukot srdce a různé jiné zvuky z okolí. V jednom zahraničním výzkumu¹¹ zjistili, že šestiměsíční plod dokáže reagovat na hlas matky nebo např. na hudbu. Tak dítě získává první nejjednodušší formu učení a to odposlechem.

„Vývoj řeči u dětí neprobíhá jako samostatný proces, ale je ovlivňován vývojem senzomotorického vnímání, motoriky, myšlení a také jejich socializací.“¹² Řada vědců se zabývá vývojem řeči a každý z nich má odlišné schéma pro určování stupně vývoje řeči. Ale i přes tyto odlišnosti se většina z nich shoduje na rozdělení vývoje řeči na přípravné stadium vývoje řeči tzv. předřečové období a stadium vlastního vývoje řeči.

Podle Klenkové¹³ probíhá období přípravného stadia vývoje řeči přibližně do jednoho roku věku dítěte. Dítě si v tomto období osvojuje předverbální a neverbální aktivity, na jejichž základech následně buduje skutečnou řeč. Předverbálními aktivitami

⁷ NOVÁKOVÁ, J. *Vývoj řeči a komunikace*. In Přednáška JVPV1_A, letní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

⁸ KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 26-27.

⁹ PEUTELSCHMIEDOVÁ, A.; VITÁSKOVÁ, K. *Logopedie*. Olomouc: 2005, s. 9.

¹⁰ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 116.

¹¹ PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: 2011, s. 199.

¹² KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 32.

¹³ Tamtéž, s. 34-35.

rozumíme např. křik, broukání, žvatlání, to vše má pro budoucí řeč velký význam. Neverbálními aktivitami rozumíme jak zvukové, tak nezvukové aktivity jako jsou zrakové kontakty. Přípravné stadium vývoje řeči je velmi důležité pro budoucí řeč a proto by žádná část stadia neměla být přehlížena.

Přípravné stadium vývoje řeči dělíme na čtyři období. První období nazýváme období křiku. Křik je první projev novorozenců, se kterým přicházejí na svět, a dokonce je považován za lidský reflex. V prvních týdnech života dítěte je křik nediferencovaný, můžeme z něj usuzovat na mnoho faktorů.¹⁴ Kolem šestého týdne se začne křik dítěte měnit. Dochází k citovému zabarvení křiku, dítě tak dává najevo svoji libost nebo nelibost, což můžeme poznat podle nasazení hlasu. Pokud hned na začátku nasadí dítě tvrdý hlas, dává tím jasně najevo, že se mu něco nelíbí. A naopak, když se mu něco líbí, tak křik má příjemný měkký hlasový začátek. Již v tomto brzkém období dítě dokáže rozpoznat lidský hlas od ostatních zvuků a také na něj reagovat.¹⁵

Na období křiku navazuje kolem třetího měsíce období broukání - houkání. V něm můžeme zpozorovat sluchové vady. Broukání má jednoduchou artikulaci a jsou to podobné zvuky fonémů, obzvláště samohlásek. „Dítě si houká a přitom pohybuje mluvidly jako při sání nebo polykání, proud vzduchu rozráží sevřené rty nebo sliny nahromaděné v krku. Ozývají se pak různé zvuky, některé podobné hláskám či slabikám (např. *ba*, *pa*, *grr* a další).“¹⁶ Pro správný vývoj řeči je zásadní zpětná vazba, kterou dítěti budeme dávat. Dítě si všímá našich reakcí a povzbuzuje ho to v dalším snažení. Proto je toto období spjato s projevy pozitivních emocí. Pokud máme dítě se sluchovou vadou, tak ze začátku se u něj broukání projevuje jako u slyšícího dítěte, ale protože nemá zpětnou vazbu, reflex broukání zaniká. Naopak dítě bez sluchové vady v tomto období začíná se svým hlasem experimentovat.

Období broukání se prolíná do dalšího období, kterým je období žvatlání. V něm dochází k rozvoji smyslového vnímání, které připadá na šestý až desátý měsíc věku dítěte. Začínají se zdokonalovat jeho mluvidla a rozšiřuje se jeho zvukový repertoár.¹⁷ Dítě se učí nápodobou, a proto pozoruje mluvidla, mimiku obličeje a gestikulaci nejbližších osob. Aby mohlo zvuk začít napodobovat, je zapotřebí i sluchová kontrola. Tzv. zvučky zní jako

¹⁴ KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: 2010, s. 6.

¹⁵ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 36.

¹⁶ KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: 2010, s. 10.

¹⁷ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 37.

slova nebo jako hlásky, ale můžeme za ně považovat i další zvuky, které dítě v tomto věku vyluzuje. Jedná se např. o mlaskání, cvakání a pískání. Dítě se snaží kombinovat samohlásky a souhlásky, ze kterých vznikají slabiky. Tyto slabiky jsou u dětí různých národností dost podobné, proto je nazýváme prahlásky (tata, mama).¹⁸ Žvatlání a zpětná vazba od nejbližších osob dítě podporuje a dítě se žvatláním baví. Jelikož znaky období žvatlání pozorujeme u dětí všech národností, jde o lidský reflex. Proto toto období, které trvá přibližně půl roku, nazýváme pudovým žvatláním. Pudové žvatlání se může vyskytnout i u dětí neslyšících, protože se jedná o reflex, který však zanikne, když nemá náležitou sluchovou kontrolu.¹⁹

Pro vývoj řeči je nepostradatelný sluch a zrak. Proto v další fázi žvatlání, která se nazývá napodobovací žvatlání, se děti zaměřují na odezírání a odposlouchávání. Snaží se napodobovat shluk hlásek a mnohem víc se jim daří napodobovat melodii a tempo řeči.²⁰ Tímto způsobem dítě dokáže vyjádřit své přání a své pocity. Děti v tomto věku mají nejraději rytmus, proto ocení různé básničky, říkadla, které můžeme podpořit houpáním na kolenou nebo nějakým dalším podobným pohybem (Takhle jedou dámy, Letěla šiška). U dětí neslyšících tato část žvatlání už nenastává kvůli chybějící sluchové kontrole.²¹

Okolo desátého měsíce života si dítě začne spojovat určité zvuky s určitou situací. Spojuje si dřívější zvučky se zvuky mateřštiny, a to na základě viděného a slyšeného. Tomuto období říkáme napodobování mateřštiny. Vytváří se pohybově motorický artikulační vzorec a ustalují se pohyby mluvidel. Toto je základ výslovnosti. To, jak se výslovnost a řeč budou zdokonalovat, záleží na stimulaci citových vztahů a na motivaci. V tomto období děti učíme rozumět prvním básničkám (Udělej paci, paci.) a také prvním úkonům (Ukaž jak si veliký).²²

Posledním obdobím přípravného stadia vývoje řeči je období rozumění, které nastává kolem desátého až dvanáctého měsíce života dítěte. V tomto období dítě ještě nechápe přesný význam slov, ale už na ně zvládá motoricky reagovat. Ještě nemluví, ale napodobuje melodii a rytmus řeči, také začíná napodobovat hlásky a některé slabiky. Je

¹⁸ SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. Praha: 1984, s. 68.

¹⁹ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 37.

²⁰ SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. Praha: 1984, s. 69.

²¹ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 37.

²² KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 35.

velmi důležité, aby dítě mohlo s rodiči co nejvíce komunikovat a být v jejich společnosti. Pokud dítě vyrůstá ve vřelém prostředí a má pocit bezpečí, vývoj jeho řeči může být rychlejší. Rychleji se zvětšuje počet slov, kterým dítě rozumí a dokáže na ně motoricky reagovat. A naopak, pokud dítě vyrůstá v rodině citově chladné a v nepodnětném prostředí, vývoj může být zpomalený.

První slovo děti začnou říkat obvykle až po prvním roce života.²³

Po období rozumění řeči se podle Klenkové dostáváme do druhého stadia, a to do stadia vlastního vývoje řeči. Toto stadium plynule navazuje na předchozí přípravné stadium a typicky začíná od jednoho roku věku dítěte. „O vlastním vývoji řeči mluvíme od doby, kdy dítě začne spontánně užívat různá pojmenování, tj. přibližně od konce prvního roku života. Dětská řeč tohoto období představuje jakýsi druh uměle stylizovaného jazyka. Typickou charakteristikou je intimní, citové a především dětské zabarvení. Hláskový repertoár prvních dětských slov je značně omezen, chybí souhláskové skupiny, slova jsou většinou neohebná. Používá je ve svých projevech nejen dítě, ale i dospělý (především matka) ve snaze přizpůsobit se ve vzájemném rozhovoru co nejvíce verbálnímu chápání i vyjadřovací schopnosti dítěte.“²⁴ Klenková dělí stadium vlastního vývoje řeči na čtyři období.²⁵

Období emocionálně volní připadá na první až druhý rok věku dítěte. V této době dítě vyjadřuje spíše pocity, přání a prosby. Jsou to tedy jednoslovné věty, které mají význam komplexní věty (papá, bum, táta). Dítě se už zaměřuje i na intonaci. Většina verbálních projevů dítěte je zprostředkována neverbálními prostředky, jako jsou gesta, mimika aj.

Mezi druhým a třetím rokem se dítě nachází v období asociačně reprodukčním. Zde začíná velký rozvoj řeči. Dítě dokáže spojit výraz s konkrétním jevem (pojmenovat určité předměty) a tento jev přenáší na podobné jevy, a tím vytváří jednoduché asociace.²⁶ Zároveň dítě začíná více komunikovat s dospělými a dokáže sdělit svou libost či nelibost.

Pro děti je velmi důležité období logických pojmů. Toto období nastává ve třetím roce života dítěte. „V tomto stadiu označení, dosud úzce spjatá s konkrétními jevy, se

²³ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 38.

²⁴ PAČESOVÁ, J. *Vývoj dětské řeči v předškolním věku*. Brno: 1987, s. 9-10.

²⁵ KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 36.

²⁶ Tamtéž.

postupně pomocí abstrakce, zevšeobecňování stávají všeobecným označením čili slovem s určitým obsahem“²⁷ Proto se v tomto období pracuje s konkrétními předměty a osobami.

Poslední fází stadia vlastního vývoje řeči je období intelektualizace řeči. Tato fáze nastává začátkem čtvrtého roku, kdy už dítě dokáže podat své myšlenky obsahově i formálně s dostatečnou přesností. Jeho řeč se rozvíjí po všech stránkách, slovní zásoba se neustále rozšiřuje, upevňuje a prohlubuje se obsah slov i gramatických forem.²⁸

Jak již bylo uvedeno, mezi prvním a druhým rokem dítě začíná vyslovovat první slova. Úplně první slovo, které vědomě vysloví a má smysluplný význam, není nijak dlouhé. Někdy je slovo vyslovené zřetelně a někdy mu rozumí třeba jen rodiče. Většinou jsou to různá citoslovce a zvukomalebná slova, tedy slova, která dítě nějak zaujala (*ham, pápá, bum, tůtů*). Mezi méně častá první slova patří slova dvouslabičná (*máma, bába, auto*). Dítě v tomto věku napodobuje melodii a přízvuk slov, která slyší.²⁹ Slova, která dítě začalo používat, prošla jak prahem pochopení (dítě dokáže zvuk přiřadit k určité věci a ví, co tento zvuk znamená), tak i prahem proslovení (samo zvuk užívá). Slovní zásoba dítěte je v tomto období kolem 400 slov. Dítě si začíná povídat samo se sebou a my bychom ho měli obklopovat věcmi, které si může osahat a my je při tom pojmenováváme. V tomto období bychom dětem také měli nabízet jejich první knížky, a to hlavně leporela, která jsou z dobře omyvatelných materiálů, a s dětmi si můžeme povídat o obrázcích. Můžeme klást otázky např. „Co je to?“ a odpovídat: „Auto.“ K blížícímu se druhému roku života dítě začíná mluvit v holých větách (*mama pa*).³⁰

Mezi druhým a třetím rokem nastává dynamický, nerovnoměrný růst slovní zásoby. Rodiče, kteří se dítěti hodně věnují, mohou pozorovat téměř každý den přibývající nová slova. Dítě v tomto věku vyhledává společníka pro komunikaci, kterým by měl být především rodič a to co nejčastěji. Pokud rodič začne s dítětem mluvit jen povely, příkazy, zákazy a káráním, vývoj řeči se může zpomalit. V tomto období dítě rozšiřuje holé věty a můžeme vidět první pokusy o skloňování a časování. Z pohledu vývoje řeči jsou děti velmi rozdílné. Zejména holčičky v tomto období mluví často zdatně, někteří chlapci se teprve v řeči pomalu rozjíždějí. „Věk kolem tří let se považuje za hranici tzv. fyziologické

²⁷ KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 37.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 39.

³⁰ KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: 2010, s. 12.

nemluvnosti.³¹ Období fyziologické nemluvnosti nastává, pokud dítě do věku tří let nerozšiřuje svou slovní zásobu a o slovní kontakt neprojevuje žádný zájem.

Ve věku od tří do čtyř let je vidět u dětí značný rozvoj řeči. Ne každé dítě však vyslovuje všechny hlásky hned dobře. Jsou také děti, kterým není skoro vůbec rozumět. Velký problém dělají dětem v tomto věku sykavky, které ze slov úplně vypouštějí nebo je často nahrazují hláskou T a Ť.³² Dětské myšlení přechází od konkrétních pojmů k abstraktním. Děti vytváří jednoduchá souvětí a dokážou pojmenovat nejbližší osoby. Také se učí hodně básniček a říkanek a aktivně konverzuji s vrstevníky a blízkými osobami. Využívají otázky: „Proč?“ „Kdy?“ a měly by používat všechny slovní druhy. Také by měly upouštět od dysgramatismů a měly by se snažit o skloňování. Jejich slovní zásoba obsahuje v této době více než 1000 slov.

Ve čtyřech až pěti letech dítě pracuje hodně s básničkami, písničkami, rytmem a rýmem. Děti vedeme k otevřeným odpovědím. Snažíme se je podporovat v komunikaci a rozvoji slovní zásoby. Slovní zásoba u dětí v tomto věku obsahuje až 2000 slov. Učíme děti analýzu slov – vytleskáváme slabiky. Spojujeme řeč a pohyb, děláme s nimi různá pohybová říkadla a učíme je řeč těla. Dítě by v tomto věku mělo být schopné vyprávět podle obrázků nějaký příběh nebo pohádku, kterou zná. Výslovnost se stále zlepšuje, ale ještě není dokonalá. Děti více upozorňujeme na správné skloňování.

Dítě předškolák ve věku od pěti do šesti let by už mělo mluvit plynule, gramaticky přesně a se správnou výslovností. Zvládá reprodukci i formulaci složitějších sdělení. Dokáže vyřídit vzkaz, dokáže se představit, říci kde bydlí a případně popsat okolí, ve kterém bydlí.

Po šestém roce se zkvalitňuje jazyk ve všech jazykových rovinách. Dítě by v tomto věku mělo komunikovat a my bychom mu měli rozumět.

Existuje řada příčin, které způsobují opožděný vývoj řeči nebo vady řeči. Některé příčiny nastávají již v prenatálním období a jiné až během vývoje dítěte. Vady řeči mohou být lehčího rázu, kdy se jedná o lehkou poruchu výslovnosti (patlavost), některé jsou obtížnější (breptavost a koktavost), ale existují i opravdu vážné poruchy. Vážné vady řeči nejdou odstranit, mohou se pouze zmírnit.

³¹ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 39.

³² KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: 2010, s. 13.

Opožděný vývoj řeči může způsobit vada sluchu, zraku nebo mentální retardace dítěte, ale také to může být nedostatečné výchovné prostředí, tedy prostředí stereotypní, komunikačně neatraktivní, kdy rodiče nevěnují dítěti dostatek pozornosti. Může se také naopak stát, že se rodiče o dítě starají přespříliš a dítě tudíž nemá prostor pro svůj osobní rozvoj.³³

Při chybné výslovnosti může být na vině vada sluchu. Sluch i zrak jsou pro vývoj řeči hlavní a při jejich narušení je pro dítě velmi složité naučit se správně mluvit. Vady výslovnosti mohou být způsobené také tím, že mluvidla dítěte jsou narušena, jazyk nebo zuby mají špatnou polohu nebo má dítě rozštěp patra. Ale i rodiče se mohou podílet na tom, že jejich dítě bude trpět vadou výslovnosti, a to především tím, že na dítě „šišljají“. Dítě pak nemá správný mluvní vzor a špatný způsob mluvy napodobuje.³⁴

Vady zvuku řeči můžeme většinou řešit operativně. Mezi příčiny této vady patří např. zvětšená nosní mandle nebo rozštěp patra. Na rozštěp patra se může přijít už v prenatálním období. Vady řeči jako je breptavost a koktavost mají nejrůznější možné příčiny. Většinou se jedná o nějaké stresové situace, traumata, změny v dosavadním životě (narození sourozence, změna bydliště, úmrtí rodiče aj.).

Řeč se vyvíjí v rámci celého psychomotorického vývoje. Pokud má dítě normální nebo alespoň dostačující intelekt, zdravou nervovou i svalovou soustavu, mluvidla bez defektu, nenarušenou jemnou motoriku a zdravý sluch a zrak, má predispozice ke správnému vývoji řeči.³⁵

Jedním z prvních faktorů důležitých pro vývoj řeči je adekvátní vývoj v oblasti tělesné. Jedná se o to, jestli ústní aparát má vše, co má mít a jestli je vše na správném místě. Pokud se objeví nějaká překážka (velké nosní mandle), dochází k riziku v oblasti vývoje řeči.

Vývoj řeči úzce souvisí i s motorickým vývojem. Zajímáme se tedy o oromotoriku, hrubou motoriku a jemnou motoriku. Jakmile se vývoj jakékoliv motoriky zpomalí, zpomalí se tak celý vývoj dítěte. Pro řeč je proto hrubá i jemná motorika velmi důležitá a měli bychom na ni klást důraz. Záleží ale také i na mentální úrovni dítěte. Pro správný

³³ KEJKLÍČKOVÁ, I. *Vady řeči u dětí : návody pro praxi*. Praha: 2016, s. 39.

³⁴ KEJKLÍČKOVÁ, I. *Vady řeči u dětí : návody pro praxi*. Praha: 2016, s. 36.

³⁵ Tamtéž, s. 35.

vývoj řeči je potřebný průměrný až nadprůměrný intelekt, aby se vyvíjela komunikační schopnost dítěte.

Dalším důležitým faktorem pro správný vývoj řeči je adekvátní vývoj dítěte v oblasti smyslové. Pro řeč je sluch a zrak naprosto neodmyslitelný. Dítě musí řeč odposlouchat a odezírat. To je nutnost pro správný vývoj řeči. Nejdříve se vyvíjí sluch a zrak a až poté ostatní smysly.

Pro dítě je důležité, aby vyrůstalo ve vřelém prostředí s osobami, které mu budou správným mluvním vzorem. Pokud má jeden z rodičů řečovou vadu, není to pro dítě nejlepší, jelikož se učí nápodobou a bude danou vadu napodobovat. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, by mělo být podnětné a komunikačně bohaté, nejedná se o množství, nýbrž o pestrost nabízených aktivit a hraček. Dítě by mělo mít možnost jezdit na výlety, navštěvovat kroužky a také provozovat klasické činnosti běžného života (jít nakoupit, jet autobusem). S dítětem bychom měli mluvit tváří v tvář, aby mělo možnost odezírat.³⁶ Dítě musíme za jeho projevy chválit, a hlavně ho podporovat.

Pojem řeč úzce souvisí s pojmem jazyk, neboť „Jazyk a řeč jsou vzájemně propojené linie.”³⁷ Pojem jazyk je v odborné literatuře chápán jako „soubor zvukových a druhotných dorozumívacích prostředků, které jsou schopny vyjadřovat veškeré vědění, představy člověka o světě a o jeho vlastních vnitřních prožitcích.”³⁸ nebo jako „základní prostředek lidské komunikace.”³⁹ Z citovaných definicí je zřejmé, že jazyk je soubor jednotek znaků a uspořádaný systém pravidel stanovující, jak se se znaky bude pracovat. Každý národ má své vlastní znaky, proto je jazyk oproti řeči proces společenský. Člověk má vrozenou dispozici k tomu, aby se naučil používat jazyk, který se učí již od narození od své matky.⁴⁰

Jazykovými rovinami nazýváme dílčí jazykové systémy, které jsou charakteristické svými specifickými základními jednotkami, jedná se tedy o tzv. subsystémy jazyka.⁴¹ Při pozorování komunikačních schopností dítěte posuzujeme u jedince čtyři jazykové roviny: foneticko-fonologickou, morfologicko-syntaktickou, lexikálně-sémantickou

³⁶ KEJKLÍČKOVÁ, I. *Vady řeči u dětí : návody pro praxi*. Praha: 2016, s. 35.

³⁷ BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: 2012, s. 30.

³⁸ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 81.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ HUBÁČEK, J.; JANDOVÁ, E.; SVOBODOVÁ, D.; SVOBODOVÁ, J. *Čeština pro učitele*. Opava: 2010, s. 13.

⁴¹ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 145.

a pragmatickou. Vývoj těchto rovin je souběžný s vývojem řeči⁴² a má určitou posloupnost.⁴³

Foneticko-fonologické rovině věnovala řada odborníků největší pozornost.⁴⁴ Rovina se zabývá fonetikou a fonologií. Fonetika se zabývá fyzikální charakteristikou řečových zvuků⁴⁵, které se tvoří artikulací, jedná se tedy o zvukovou stránku řeči. Fonetika studuje akustickou stránku zvuků, které stojí samy o sobě, zabývá se popisem různých kombinací a změn hlásek, které jsou pojmenovány ve třech subdisciplínách fonetiky.⁴⁶ Fonetika artikulační se zabývá způsobem tvoření hlásek, fonetika akustická hodnotí a zkoumá zvukovou podobu hlásek a fonetika auditivní se zaměřuje na vnímání zvukových prvků řeči.⁴⁷ U fonetiky nejvíce využíváme sluch na rozpoznání jednotlivých hlásek a znak na pozorování mimiky obličeje.⁴⁸ Základní jednotkou fonetiky je fón neboli hláska.

Fonologie je lingvistický neboli jazykovědný obor, který se zabývá zkoumáním využití, fungování a systémovým uspořádáním zvukových signálů v jazyce.⁴⁹ Základní jednotkou fonologie je foném, který slouží k odlišení slov a tvarů slov téhož jazyka,⁵⁰ např. den - ten. Jak už tedy z výše uvedeného vyplývá, foneticko-fonologická rovina se zabývá zvukovou stránkou řeči a zabývá se problematikou sluchové diferenciaci neboli rozlišováním hlásek a jejich výslovnosti.⁵¹ Foneticko-fonologická rovina se dá pozorovat ze všech rovin nejdříve, neboť se vyvíjí již od sedmého týdne života dítěte a zvýšenou pozornost bychom ji měli přikládat v období, kdy se z pudového žvatlání přechází na napodobovací žvatlání, u kterého zapojuje dítě už sluchovou a zrakovou kontrolu. Osvojování jednotlivých oblastí této roviny závisí na mnoha faktorech a to především na úrovni oromotoriky neboli motoriky mluvidel a schopnosti sluchové diferenciaci. Musíme brát také v úvahu intelektuální a napodobovací schopnosti a prostředí, ve kterém dítě

⁴² KLENKOVÁ, J. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 37.

⁴³ BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: 2011, s. 31.

⁴⁴ KLENKOVÁ, J. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 39.

⁴⁵ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 59.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ POKORNÝ, J. *Lingvistická antropologie : jazyk, mysl a kultura*. Praha: 2010, s. 56-57.

⁴⁸ PÁLKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: 1994, s. 15.

⁴⁹ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 59.

⁵⁰ KRČMÁŘOVÁ, M. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Ostrava: 2016, s. 11.

⁵¹ BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: 2011, s. 32.

vyrůstá.⁵² Rozvoj foneticko-fonologické roviny můžeme v mateřské škole podpořit tím, že budeme zařazovat různá dechová a fonační cvičení, cvičení zaměřená na sluchovou diferenciaci a oromotorická cvičení. Důležitou činností pro osvojení správného dýchání a tvoření hlasu je zpěv.⁵³

Morfologicko-syntaktická rovina se zabývá morfologií a syntaxí. Morfologie je lingvistická disciplína, která se zabývá tvary jednotlivých slov, tedy jejich skloňováním, časováním a odvozováním, které vytváříme pomocí předpon a přípon.⁵⁴ Základní jednotkou morfologie je morfém, který je nejmenší vydělitelnou systémovou jednotkou jazyka, není však jednotlivým slovem.⁵⁵ Syntaxe je nauka o mluvnické stavbě vět a souvětí⁵⁶ a je lingvistickou disciplínou. Jak už bylo řečeno, jedná se o gramatickou rovínu, kterou lze zpozorovat až kolem jednoho roku věku dítěte. V tomto období začíná vlastní vývoj řeči a děti začínají používat první slova. Ze začátku se jedná o opakování hlásek (*mama, tata*). Období jednoslovných vět trvá zhruba do dvou let, následně již děti skládají dvouslovné věty (*mama pá-pá*). Dítě nejdříve využívá podstatná jména a citoslovce. Ve třech letech dítě začíná využívat více přídavných jmen a zájmen osobních. Ostatní druhy zájmen, číslovky, předložky, spojky děti využívají až později. Po čtvrtém roce života začíná dítě používat všechny slovní druhy.⁵⁷ V morfologicko-syntaktické rovině se rozvíjejí slovní druhy, dítě poznává, že slova může dát do různých tvarů a že slova spolu souvisí. Patří sem předložkové vazby, zdrobněliny a mnoho dalších. Je zde kladen důraz na tvorbu slovních druhů, měla by se tedy propojit struktura jazyka a myšlení.⁵⁸ Nejlepší začátek pro rozvoj morfologicko-syntaktické roviny je využití jednoslovných vět. Proto se využívají otázky typu „Kdo?“ „Co?“ „Co dělá?“ To jsou otázky, na které děti odpovídají jednoslovně a tím je můžeme navést přesně tam, kam potřebujeme. Když víme, že dané otázky už zvládají, pokračujeme otázkami „Jaký?“ „Kde?“, čímž podporujeme rozvoj dalších slovních druhů a jejich větných členů. Mezi další část této roviny patří i tvorba správného slovosledu. Vždy musíme jako pedagogové mluvit korektně, abychom byly

⁵² BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: 2012, s. 73-75.

⁵³ Tamtéž, s. 75.

⁵⁴ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 102.

⁵⁵ Tamtéž, s. 102.

⁵⁶ Tamtéž, s. 161.

⁵⁷ KLENKOVÁ, J. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 37-38.

⁵⁸ LECHTA, V. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: 1990, s. 102.

dokonalým mluvním vzorem. Pokud dítě přehodí slovosled, nekáráme ho za to, ale řekneme větu ve správném slovosledu, aby dítě vědělo, jak má být věta správně postavena. Při procvičování mají děti nejraději tvorbu zdobnělin a stupňování přídavných jmen. Tyto činnosti podporujeme obrázky, které využíváme při komunikaci s dětmi.

Lexikálně-sémantická rovina vychází z lexikologie a sémantiky. Lexikologie je lingvistická disciplína, která se zabývá naukou o slovní zásobě.⁵⁹ „Její předmětem zkoumání je obsah, forma a funkce pojmenovacích jednotek a jejich vzájemné vztahy.“⁶⁰ Základní jednotka lexikologie je lexém neboli slovo. Lexikologie má své vlastní disciplíny, kterými jsou např.: slovtvorba, sémantika, etymologie, frazeologie aj. Sémantika je nauka o významu slov.⁶¹ Jak už z výše zmíněného vyplývá, lexikálně-sémantická rovina se zabývá vývojem slovní zásoby v pasivním a aktivním slovníku. Dítě, které nastupuje do mateřské školy ve třech letech, zná zhruba 1000 slov, tedy pětkrát více než ve dvou letech. Dítě dokáže říci své jméno a příjmení, jméno svého sourozence a rozlišuje světlo a tmu.⁶² Slovní zásoba je zásadní pro každého předškoláka. Každé dítě by mělo mít dostatečnou slovní zásobu, aby se nebálo klasických situací v životě. U dětí nejdříve rozvíjíme pasivní slovník, a když si dítě slovo uchopí, přechází do aktivního slovníku. Lexikálně-sémantická rovina se zabývá hlavně rozvojem slovní zásoby, která je v předškolním věku dost plastická. Hlavním bodem rozvoje lexikálně-sémantické roviny je zájem a péče rodičů. Rodiče jsou hlavní mluvním vzor, proto by se měli dětem věnovat, číst pohádky, snažit se o dialog a rozvíjet tak děti co nejvíce. Cílem lexikálně-sémantické roviny je výrazné rozvíjení verbální a vyjadřovací schopnosti dítěte předškolního věku.⁶³ Děti předškolního věku by měly rozvíjet jak aktivní, tak pasivní slovník. Aby se slovní zásoba mohla rozvíjet, musí slova projít pasivním slovníkem a dále pokračovat do aktivního slovníku. Aktivní slovník dítěte při vstupu do mateřské školy je okolo 1000 slov, ale pasivní slovník má slov mnohem více. Mezi charakteristické vlastnosti tohoto období patří otázka „Proč?“ a „Kdy?“. Rodiče by vždy měli s dětmi komunikovat s nadšením. V tomto období se děti učí dialogu, a proto dětem musíme vždy odpovídat stejně, aby se naučili otázku.

⁵⁹ ČECHOVÁ, M. *Čeština : řeč a jazyk*. Praha: 2000, s. 56.

⁶⁰ JÍLEK, V. *Lexikologie a stylistika : nejen pro žurnalisty*. Olomouc: 2005, s. 5.

⁶¹ DVORÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 149.

⁶² KLENKOVÁ, J. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 38-39.

⁶³ ŠIŠÁK, P. *Psychologie pro předškolní pedagogiku 1*. Ostrava: 2013, 61 s.

V předškolním věku bychom měli hlavně uplatňovat hru se slovy, kdy se děti učí spoustě nových slov.⁶⁴

Pragmatická rovina je založena na sociálních a psychologických aspektech komunikace.⁶⁵ „Pragmatika se zabývá zkoumáním řečových aktů jako úkonů, kterými se (ne)dosahuje jistých záměrů.“⁶⁶ Dítě se učí ovládat mateřský jazyk, jeho znaky, pravidla, ale i komunikační vzorce, které následně využívá v různých situacích.⁶⁷ Tato rovina je zaměřena na užití řeči v praxi. Dětem vytváříme námětové hry, aby komunikovali v běžných sociálních situacích. Jde o rovinu sociálního uplatnění, kdy do popředí vstupují sociální aspekty komunikace. Jedná se o takové dovednosti, jako je například vyžádání nebo oznámení informace, vyjádření vztahů, pocitů. Patří sem také tzv. regulační funkce řeči (tj. pomocí řeči dítě dosahuje cíle, usměrňuje sociální interakce) a tvoření dialogu. Součástí této roviny je také užívání prvků neverbální komunikace, jako je mimika, gestikulace a zejména oční kontakt.

2 Logopedická prevence

Slovo logopedie pochází z řeckého slova logos, které v překladu znamená slovo a řeč a dalšího řeckého slova paideia, které v překladu znamená výchova. Jedná se o speciální pedagogickou disciplínu, která se zabývá vadami komunikačních schopností u dětí i dospělých, vadami řeči, sluchu a hlasu. Logopedie je součástí zdravotnictví, kde kliničtí logopedi řeší převážně vady řeči (např. koktavost, breptavost, opožděný vývoj řeči, vývojové dysfázie).⁶⁸

Logopedie se stala vědním oborem až v první polovině 20. století a neustále se vyvíjí. První zmínku o logopedii v ČR a o tom, že se zabývá řečí, předcházením a odstraňováním poruch řeči, najdeme v publikaci z roku 1965 lékaře – foniatra Miloše Sováka.⁶⁹

⁶⁴ KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: 1996, s. 228.

⁶⁵ BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí v předškolním věku*. Praha: 2012, s. 83.

⁶⁶ DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: 1998, s. 129.

⁶⁷ KLENKOVÁ, J. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: 2006, s. 40.

⁶⁸ Tamtéž, s. 11.

⁶⁹ Tamtéž.

Slovo prevence pochází z latinského slova *praevenire*, které znamená předcházet. Tento pojem je obecně chápán jako soustava opatření, kterými můžeme předcházet tvoření vad. Prevenci obecně rozdělujeme do tří skupin. Primární prevence zkoumá předpoklady, podmínky a příčiny negativních jevů, kterým má bránit. Upozorňuje na možné následky a snaží se varovat před jejich škodlivostí nebo před nemocí jako takovou. Sekundární prevence se snaží negativní jevy včas zachytit, zaměřuje se na jejich neprohlubování a snaží se zabránit jejich dalšímu šíření. Je to tedy prevence, která pracuje s ohroženou nebo již nakaženou skupinou osob. Terciární prevence se snaží předcházet opakovanému škodlivému chování. Pracuje s již nakaženými lidmi a snaží se, aby se nenakazili další chorobou.

Logopedická prevence popisuje tři úrovně a to primární, sekundární a terciální. Primární prevence podporuje správný a kvalitní vývoj řeči dítěte, předchází různým nevhodným a nebezpečným situacím, které mohou vyvolat narušení komunikační schopnosti. Je to jediná forma logopedické prevence, kterou můžeme poskytovat jako učitelky v mateřské škole. Sekundární prevence se využívá pro skupiny jedinců, u kterých se již nějaká logopedická vada projevila, jako je např. porucha artikulace, porucha plynulosti řeči a mnoho dalších. Sekundární prevence také napomáhá předcházet vzniku kóktavosti a jejích fyziologických symptomů. Sekundární prevenci nemůžeme poskytovat v mateřské škole, protože na to jako pedagogičtí pracovníci nemáme dostatečnou kvalifikaci, a proto můžeme pouze doporučit logopedickou pomoc u kvalifikovaného logopeda. Poslední terciální prevence se zaměřuje na osoby, u kterých se již objevily narušené komunikační schopnosti a potřebují odbornou pomoc. Logoped se při této prevenci snaží o socializaci jedince v důsledku narušené komunikační schopnosti.⁷⁰

Pro rozvoj řeči je zásadní, aby se dítě rozvíjelo ve všech oblastech. Proto se do logopedické prevence zahrnuje rozvoj hrubé motoriky, jemné motoriky, grafomotoriky, vizuomotoriky, zrakového vnímání, vizuální paměti, zrakové diferenciaci, sluchového vnímání, sluchové diferenciaci, sluchové paměti, rozumových schopností i rozvoj časoprostorové orientace. Každý rozvoj má svou posloupnost, kterou bychom neměli narušit. Z pohledu motoriky se nejdříve jedná o rozvoj hrubé motoriky. Tou rozumíme

⁷⁰ LIPNICKÁ, M. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Praha: 2013, s. 10-11.

ovládání končetin a celého těla, poté následuje jemná motorika neboli jemné pohyby ruky a na ni navazuje grafomotorika a oromotorika neboli motorika mluvidel.⁷¹

Logopedická prevence se zabývá i rozumovým rozvojem, jako je rozeznávání barev, předmatematické představy, a to konkrétně třídění, přiřazování a pojmenovávání. Logopedická prevence se také věnuje časoprostorové orientaci, která seznámí děti s předložkami a časovými údaji.⁷²

⁷¹ NOVÁKOVÁ, J. *Mozek a jeho vývoj*. In Přednáška PECP_1_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

⁷² NOVÁKOVÁ, J. *Časoprostorová orientace*. In Přednáška PECP_8_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

3 Činnosti a pomůcky podporující rozvoj řečových schopností dětí

V mateřské škole se využívá mnoho rozmanitých činností a pomůcek, které podporují rozvoj řečových schopností dětí a to ve všech výše uvedených oblastech.

Rozvoj jazykových schopností začínáme dechovými cvičeními, která jsou pro děti velmi důležitá. Při těchto cvičeních se děti učí používat svůj výdechový proud a učí se s ním hospodařit. Důležité je, aby děti mluvily při výdechu. Pokud nemá dítě dostatečný výdechový proud, bude jeho řeč rozkouskovaná. Proto se s dětmi v mateřské škole cvičí výdech a nádech. Nejlépe si výdech a nádech uvědomí, když leží na zemi a položí si ruku na břicho. Dále se činnosti v mateřské škole zaměřují na délku výdechu, kdy se dětem určí nějaké slovo, které se jim bude dobře vyslovovat a děti se ho snaží vyslovit co nejvícekrát na jeden nádech. Při cvičení intenzity výdechu se využívá např. kapesníček, který si děti dají na zed' a snaží se ho tam pomocí výdechového proudu udržet. Při nácviku směřování dechu si děti mohou stavět různé dráhy, kudy následně foukáním provedou pingpongový míček.⁷³ Při dechových činnostech můžeme využívat mnoho pomůcek, které nalezneme i doma. Jedná se tedy už o zmiňovaný kapesník, výplň do balíků nebo peříčka, která se děti snaží udržet ve vzduchu. Můžeme využít brčka a kousky papírů, které děti budou přenášet.

Dále se v mateřských školách využívá fonační cvičení, kde se spojí dech a hláska. Zde se může využít napodobování zvířecích zvuků a přírody. Při fonačních činnostech se využívají hlavně obrázky, podle kterých děti napodobují např. zvířata. Při logopedické prevenci se také využívají oromotorická cvičení, kde se jedná především o rozpohybování mluvidel a to především aktivním zapojením pohybů rtů, jazyka, tváří a měkkého patra.⁷⁴ Pro oromotorická cvičení se vyrábí speciální oromotorické karty, které jsou snadno dostupné.

Je třeba využívat i činnosti pro rozvoj smyslů, zejména sluchu a zraku, nejdůležitějších smyslů pro rozvoj řeči. Pro děti je zásadní sluchová diferenciací, kterou mohou procvičovat i na procházce. Zaměří se například na štěkot psa a snaží se ukázat směr, odkud štěkot vychází. Dále sem řadíme aktivity zaměřené na sluchovou paměť a sluchové vnímání, kde se často využívají rozmanitá sluchová pexesa, která si můžeme

⁷³ NOVÁKOVÁ, J. *Vývoj řeči a komunikace*. In Přednáška JVPV1_C, letní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

⁷⁴ Tamtéž.

sami vyrobit. Pro rozvoj sluchových schopností se dají pořídit speciální zvukové kostky. U zrakových činností je důležité zaměřit se na zrakovou diferenciaci, např.: hledání rozdílů a na zrakovou paměť. Můžeme s dětmi hrát různé kimovy hry, kdy si děti během určitého časového úseku musí zapamatovat několik předmětů a následně hádají co se buď změnilo nebo zmizelo/přibýlo. V mateřské škole se často používají činnosti zaměřené na vnímání figury a pozadí, kdy mají děti různé pracovní listy, kde se např. překrývá několik předmětů a děti mají určit všechny předměty, které se na pracovních listech nacházejí. I na rozvoj hmatu se využívají různé činnosti např. hmatové pexeso a nejsou opomíjeny ani činnosti na rozvoj čichu a rovnováhy.

V logopedické prevenci se také využívají rytmické činnosti. Rytmus nás obklopuje celý život, takže při těchto činnostech můžeme využívat hru na tělo, doprovázet písničky na Orffovy nástroje.⁷⁵ Také se využívají rozumové činnosti, kdy děti poznávají barvy, geometrické tvary apod. a činnosti, které se zabývají předmatematickými představami jako je třídění, uspořádání a porovnávání.⁷⁶

Při rozvoji hrubé motoriky se zaměřujeme na činnosti, ve kterých běháme, chodíme, skáče. Můžeme využít hudebně pohybové hry, kdy si s dětmi zatancujeme písničky. V této oblasti můžeme využívat řadu tělocvičného náčiní např. lavičku nebo padák. Také můžeme využít pohybové pexeso, kdy si připravíme dvojice stejných obrázků. Z každé dvojice obrázků si jeden vezme pedagog a zbývající obrázky pedagog rozmístí po prostoru. Děti vybíhají po dvojicích a hledají obrázek, který ukazuje pedagog⁷⁷

Při rozvoji jemné motoriky zařazujeme činnosti, které procvičí prsty. Využíváme např. puzzle, které si sami vyrobíme. Nejprospěšnější aktivitou na jemnou motoriku je modelování, protože děti musí modelínu nejdříve rozpracovat, aby z ní mohly následně modelovat. V mateřských školách se hodně využívají zažehlovací korálky, které děti skládají na destičku, mohou si pomáhat i pinzetou. Poté, co vyskládají celou destičku korálky, pedagog jim výtvar může zažehlit. Na procvičení prstů se úspěšně využívají různé

⁷⁵ Orffovy nástroje můžeme oznažit jako soubor lehkou ovladatelných nástrojů.

⁷⁶ NOVÁKOVÁ, J. *Předmatematické představy*. In Přednáška PECP_9_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

⁷⁷ NOVÁKOVÁ, J. *Mozek a jeho vývoj*. In Přednáška PECP_1_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

básničky. V mateřských školách se rovněž setkáme s vyšívacími obrázky, kde děti vyšívají vyděrovaný obrázek.⁷⁸

Při rozvoji jazykových rovin je dobré zaměřit se na jednu oblast rozvoje, jako je např. oromotorické cvičení. Z rozhovoru s pedagogy vyplývá, že dětem předškolního věku dělá velký problém tvorba předložkových vazeb. V tom případě je dobré pracovat s obrázky a předměty, kterými můžeme manipulovat. Také zaměřujeme činnosti na tvorbu jednotného a množného čísla, dbáme na správný slovosled, tvorbu zdobnělin a stupňování přídavných jmen. Důležité je, aby děti rozvíjely pasivní a aktivní slovník. Tvoříme s nimi antonyma a synonyma, pracujeme s hádankami a obrázky. Volit můžeme i činnosti, kde tvoříme asociace a přirovnání.⁷⁹

⁷⁸ NOVÁKOVÁ, J. *Jemná motorika, hmatové vnímání*. In Přednáška PECP_2_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

⁷⁹ NOVÁKOVÁ, J. *Vývoj řeči a komunikace*. In Přednáška JVPV1_C, letní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.

4 Týdenní plán k logopedické prevenci – skupinová práce

Týdenní plán je zaměřený na logopedickou prevenci v mateřské škole, která probíhá skupinovou formou. V plánu jsou zahrnutá cvičení, která se dají využít pro rozvoj oromotoriky neboli motoriky mluvidel, pro rozvoj slovní zásoby a pro rozvoj předložkových vazeb. Jsou zde popsány i logopedické chvílky do ranních kruhů a doplňkové aktivity, které se dají v týdnu využít a přispívají u dětí k rozvoji řeči. Návrh konkrétního týdenního plánu pro skupinovou práci je součástí přílohy č. 1.

4.1 Oromotorické cvičení

Popis cvičení:

Oromotorické cvičení se může zařadit do každodenního ranního kruhu a je důležité, aby děti na pedagoga dobře viděly. Cvičení se realizuje vyprávěním konkrétního příběhu, v průběhu vyprávění se připojují pohyby rtů a jazyka. Příběhy se mohou během týdne obměňovat. K oromotorickému cvičení se může přidat i cvičení fonační, kdy např. napodobujeme zvuky zvířat, dopravních prostředků nebo přírody.

Doporučená frekvence:

Oromotorické cvičení se doporučuje provádět každý den.

Příklad cvičení:

Autíčko ráno vstalo, (protáhneme se)

umylo si přední sklo stěrači, (olízeme si horní ret, potom i dolní ret oběma směry, ústa jsou otevřená)

vyčistilo si zuby, (přejedeme si špičkou jazyka zuby)

trochu si zaskákalo (pohybujeme jazykem nahoru a dolů)

a vyrazilo na cestu. (vyplazujeme jazyk ven)

Než vyjelo z garáže, muselo zabrzdit a rozhlédnout se doprava a doleva. (jazykem se dotkneme pravého a pak levého koutku)

Autíčko se rozjelo, ale muselo jet pomalu, protože cesta byla samá díra a autíčko muselo mezi dírami kličkovat. (rychle pohybujeme jazykem ze strany na stranu)

Když autíčko konečně došlo na kruhový objezd, (olízeme rty dokola oběma směry, ústa jsou otevřená)

cesta už byla rovná a autíčko mohlo uhánět. (vyplazujeme jazyk ven)

Najednou autíčko uvidělo červené světlo a závory, které se zavíraly. (olízeme dolní ret oběma směry).

Autíčko čekalo, až projede vlak. Když vlak projížděl, na autíčko zahoukal. (HÚ, HÚ)

Autíčko na vlak zatroubilo (TÚ, TÚ) a poslalo mu pusu. (našpulíme pusu a s fouknutím ji pošleme kamarádovi)

Když vlak přešel, závory se opět otevřely (olízeme horní ret oběma směry)

a autíčko se vydalo na cestu zpátky domů. (vyplazujeme jazyk)

Cestou zpátky však autíčko potkal velký déšť a kroupy, které mu bouchaly do kapoty a do střechy. (jazykem děláme bouli na tváři)

Autíčko spíchal domů. (vyplazujeme jazyk)

Když došlo domů, oddychlo si, (zhluboka se nadechneme a vydechneme)

začalo usínat a vzpomínalo na zážitky z dnešního dne.

4.2 Cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby

Popis cvičení:

Rozvoj slovní zásoby je pro vývoj řeči zásadní. Cvičení z této oblasti se zaměřují na využití slov nadřazených a podřazených, synonym a antonym, na vyprávění aj.

Doporučená frekvence:

Každý den je vhodné zařadit alespoň jedno cvičení zaměřené na rozvoj slovní zásoby, v průběhu týdne se doporučuje tato cvičení obměňovat.

Příklady cvičení

Vyprávění příběhu podle kostek

K tomuto cvičení je potřeba několik kostek, na kterých jsou obrázky vztahující se např. k dopravním prostředkům, k prostředí, v kterém daný dopravní prostředek jezdí a k věcem, které se mohou vyskytnout na cestě (příloha č. 2). Pro cvičení se využívají slovní a názorně demonstrační metody. Na začátku se hodí kostkami a první dítě poví

krátký příběh podle obrázků, které padly na kostkách. Potom hází kostkami další dítě a také vypráví příběh podle obrázků na kostkách, které mu padly. Děti se postupně vystřídají.

Nemusí se vždy házet všemi kostkami. Dítě si může vybrat, jestli bude házet pouze jednou kostkou nebo všemi kostkami. Toto cvičení se může různě tematicky obměňovat. Místo kostek s obrázky se mohou použít jen samotné obrázky, které si děti postupně losují z misky a vymýšlí příběhy. Další variantou cvičení je vyprávění příběhu pedagogem, který místo konkrétního slova ukáže obrázek a děti slovo za pedagoga doplní.

Antonyma a práce s nimi

Pedagog si v kruhu povídá s dětmi o slovech, která mají opačný význam. Pro toto cvičení je nutné připravit dvojice obrázkových karet, kdy každá dvojice obsahuje antonyma (příloha č. 3). Můžeme mít např. dvojici karet s obrázkem auta, kdy na jedné kartě je auto nové a na druhé auto staré. Pedagog s dětmi prohlíží a popisuje obrázek starého auta a pak se zeptá „Jaké je to auto?“ a děti odpoví „Staré.“. Pedagog se zeptá, jaké slovo je ke slovu „staré“ opačné a děti odpoví „nové“. Vybrané dítě půjde mezi kartami vyhledat obrázek s novým autem.

Pokud máme ve třídě starší děti, můžeme s nimi vyslovit několik slov opačného významu a následně vytvořit příběh, který bude tato antonyma obsahovat. Pokud máme ve třídě věkově nižší skupinu, můžeme obrázky s antonymy vyskládat do dvou řad a děti si vezmou z jedné řady obrázek a v druhé řadě najdou slovo opačné. Je důležité začínat od jednodušších slov a pokračovat ke složitějším.

Složky záchranného systému

S dětmi si pedagog povídá o záchranném systému, který má lidem pomáhat a chránit je. Pro děti jsou tyto pojmy často neznámé, a proto by se toto téma mělo v mateřské škole objevit. Pedagog si povídá s dětmi o záchranném systému a vysvětluje, co se do něho zahrnuje.

Pedagog dětem připraví tři barevné papíry – žlutý, červený, modrý, které jsou zalaminované a jsou na nich přilepené suché zipy (příloha č. 4). Zeptá se, kdo všechno patří do záchranného systému, a když děti vyjmenují složky záchranného systému – zdravotní záchrannou službu, policii, hasičský sbor, připevní si na příslušný barevný papír

dopravní prostředek, který daná složka používá. Červený papír bude pro hasiče, protože hasičské auto má červenou barvu, žlutý papír bude pro zdravotní záchrannou službu, protože sanitky jsou obvykle žluté a modrý papír bude pro policii. Až budou rozdělené dopravní prostředky, bude se pedagog ptát „Co všechno musí mít hasičské auto? Koho vozí hasičské auto?“ a děti budou vyjmenovávat věci, které mohou v daném dopravním prostředku najít nebo co je pro danou práci potřeba. K barevným papírům musí být připravené obrázky různých věcí, které souvisí s danou složkou záchranného systému a tak, jak děti budou věci vyjmenovávat, budou je přiřazovat k příslušnému barevnému papíru. Pokud děti nějaký obrázek neznají, pedagog pojem vysvětlí, aby mu děti porozuměly.

Když na konci cvičení budou mít děti zaplněné všechny papíry, může se pedagog ptát na nadřazená a podřazená slova vztahující se k tomu to tématu.

Popis obrázků

Slovní zásoba se nejlépe procvičuje využitím slovních a názorně demonstračních metod. Pokud chceme, aby si dítě osvojilo něco nového, je důležité, aby vědělo, jak to vypadá, co to dělá a nejlepší je, když si to samo může vyzkoušet.

Při tomto cvičení se využívají hlavně demonstrační obrázky (příloha č. 5), které pedagog s dětmi popisuje. Vždy se začíná od jednoduššího a postupuje se ke složitějšímu. Na začátku cvičení se pedagog nejdříve zaměří na podstatná jména a děti se ptá „Co vidíš na obrázku?“. Potom přechází na přídavná jména a slovesa. Zaměřením na slovesa, se rozvíjí i fantazie dětí, protože si mnoho věcí mohou domyslet.

Když mají děti obrázek dostatečně prohlédnutý, může pedagog obrázek zakrýt a děti se snaží popisovat obrázek z paměti. Pokud už si na nic děti nevzpomínají, pedagog obrázek odkryje a společně zkontrolují, co řekly děti správně a na co zapoměly.

V čem je to stejné a v čem zase jiné

Při tomto cvičení budou potřeba karty s obrázky dopravních prostředků (příloha č. 6) a pedagog bude využívat slovní a názorně demonstrační metody.

Pedagog obrázky dětem nejdříve ukáže, a pokud některý dopravní prostředek neznají, tak jim ho představí. Potom pedagog vybere dvě karty a zeptá se dětí „Co mají tyto dopravní prostředky společné?“. Děti by měly začít říkat, že oba dopravní prostředky

mají čtyři kola a jezdí po silnici apod.. Takovým způsobem bude pedagog pokračovat i s dalšími dopravními prostředky. V druhé části cvičení bude pedagog opět ukazovat dvojice karet, ale tentokrát se bude ptát „Co mají tyto dopravní prostředky odlišné?“. Děti by měly např. říkat, že autobus má víc míst k sezení než auto a je větší.

Dějová posloupnost

Pro toto cvičení existuje řada publikací, které obsahují obrázkové příběhy s dějovou posloupností. Velmi často se používá publikace *Mluv se mnou*,⁸⁰ která obsahuje mnoho pracovních listů pro rozvoj dětské řeči, jsou zde cvičení na sluchové a zrakové diferenciaci a vnímání.

Pro cvičení dějové posloupnosti si pedagog připraví karty s dějovou posloupností, např. o výletu dvou chlapců za babičkou a dědou vlakem (příloha č. 7). Na každé kartě je pouze jeden obrázek. Děti mají za úkol nejdříve obrázky složit v pořadí, v jakém se události staly a potom mají vyprávět příběh podle jednotlivých karet.

Když děti příběh převyprávíme, tak se může i zdramatizovat. Některé děti budou představovat vlak, jiné zase dva chlapce, kteří se vydali na cestu a jiní zase babičku a dědu. Jelikož si děti příběh převyprávěly, tak by dramtizace neměla být těžká. Obrázky dá pedagog na viditelné místo, aby se děti mohly orientovat, kde se právě v dějové linii nacházejí. Dále může následovat volná konverzace na téma, jak jezdíme za babičkou a dědou.

Koho potkám na cestách

Při tomto cvičení se pedagog podívá s dětmi do jednotlivých dopravních prostředků. U každého obrázku dopravního prostředku pedagog společně s dětmi pojmenuje povolání vztahující se k danému dopravnímu prostředku, řekne, jak se v něm lidé mají chovat a koho dalšího tam mohou potkat, např. máme dopravní prostředek vlak, který řídí strojvedoucí, jízdenky chodí kontrolovat průvodčí a na nástupišti stojí výpravčí. Pedagog dětem jednotlivé pojmy vysvětlí, řekne, co přesně kdo dělá a proč se mu tak říká.

⁸⁰ SLEZÁKOVÁ, K.: *Mluv se mnou : pracovní listy pro rozvoj dětské řeči*. Praha: 2014.

4.3 Cvičení zaměřená na rozvoj předložkových vazeb

Popis cvičení:

Používání předložkových vazeb dělá řadě dětí problém, proto by se na rozvoj předložkových vazeb měli pedagogové v mateřských školách častěji zaměřit. Děti si cvičení lépe zapamatují, pokud je samy prožijí. Předložkové vazby by se měly využívat i v jiných činnostech.

Doporučená frekvence:

Každý den je vhodné zařadit alespoň jedno cvičení zaměřené na rozvoj předložkových vazeb, v průběhu týdne se doporučuje tato cvičení obměňovat.

Příklady cvičení:

Město plné aut

Děti se promění v auta a ze třídy se stane autodráha, na které je připraveno několik překážek. Most, který musí auto opatrně přejet, je vytvořen lavičkou, u které dozoruje pedagog, aby se nikdo nezranil. O kousek dál je druhý most, který je vytvořen ze dvou židlí a přes opěrky židlí je natažená guma. Děti musí tento most podjet. Ze strachového pytle se vytvoří tunel a auta jím musí projet. V pořádném městě nesmí chybět úzké uličky, které jsou vytvořené z molitanových kostek. Děti musí dávat pozor, aby kostky neshodily. Kdyby auta byla unavená, je pro ně připravená garáž, kterou představuje dřevěný obchod na hraní. Když jsou děti seznámeny s trasou, pedagog pustí písničku a děti se „rozjedou“ jako auta. V okamžiku, kdy hudbu pedagog vypne, děti zastaví. V tu chvíli se pedagog každého dítěte ptá, kde stojí a dítě by mělo odpovědět např. „Stojím mezi kostkami. Stojím v domečku. Jsem pod mostem.“. Pokud dítě nedokáže odpovědět se správným použitím předložky, zeptá se ho pedagog jinak. „Mezi čím stojíš? V čem stojíš? Pod čím jsi? Vedle koho stojíš?“ Dítě by mělo odpovědět větou tak, že použije předložku obsaženou v otázce. Pokud ani v tomto případě dítě neodpoví správně, pedagog otázku obmění a ptá se „Stojíš v domečku? Stojíš na lavičce?“ a dítě odpoví pouze ano nebo ne.

Vláček plný lidí

Děti vytvoří skupiny po třech a čekají na pokyny pedagoga. Pedagog obchází jednotlivé skupiny a zadá jim úkol. Např. „Postavte se tak, aby Pepíček byl mezi Kájou a Míšou.“. Pokud určená skupina neví, jak se postavit, poradí jim jiná skupina. Pedagog každé skupině zadává jiné úkoly.

Když už si jsou děti v tomto cvičení jistější, spojí se vždy dvě skupiny do jedné a jedna skupina dává úkoly druhé skupině a naopak. Vždy musí mluvit jedna skupina, aby ji pedagog mohl případně opravit.

Dramatizace příběhu

Pro rozvoj předložkových vazeb je také dramatizace vhodným cvičením, zvláště pokud se jedná o pohádku např. O veliké řepě, při které se předložkové vazby skvěle rozvíjejí. „Kde stojí děda? Za kým stojí vnučka? Před kým stojí babička? Kdo je mezi dědou a vnučkou?“

Pro rozvoj předložkových vazeb je možné využít i příběh viz s. 26. Dějová posloupnost. Když děti příběh hrají, může pedagog pokládat otázky na rozvoj předložkových vazeb. Např.: „Kde stojí babička? Vedle koho stojí Vojta?“

4.4 Logopedická chvílka v ranním kruhu

Popis cvičení:

V mateřské škole mají děti rády vyprávění a čtení příběhů a pohádek. Je dobré spojit čtení příběhu s nějakou aktivitou, aby byly děti více vtaženy do děje. Proto v logopedických chvílkách čte pedagog příběh a při tom využívá dechová cvičení, oromotorická cvičení, artikulační cvičení a grafomotorická cvičení.

Doporučená frekvence:

Logopedickou chvílku se doporučuje zařadit jednou týdně, např. na jeho konci.

Příklad cvičení:

Pojedeme na výlet

Dnes pojedeme na výlet, ale před tím se musíme nasnídat. Maminka nám uvařila kakao, ale je horké, a tak ho foukáním ochladíme. (hluboký nádech a dlouhý výdech)

Mařenka byla nepozorná a o horký hrneček si spálila prsty. Maminka jí musela prsty pofoukat. („Fu, fu, fu“ – krátké výdechy vedené středem úst)

Všechno je v pořádku a my se můžeme vydat na cestu. Pěťá najednou uviděl, jak na obloze letí letadlo. (jazykem pohybujeme ze strany na stranu)

Nedaleko od letadla letí létající balón, plný teplého vzduchu. (nafoukneme tváře, našpulíme rty a pomalu vydechujeme proud vzduchu, můžeme si pomoci pohybem rukou)

Nejprve půjdeme pěšky na nádraží. (zřetelně vyslovujeme „šlapy šlap, šlapy šlap“.)

Čekáme na nástupišti a za chvílku přijíždí vlak. Těšíme se, až nasedneme a „pošupajdíme“. (zřetelně vyslovujeme „pošupajdím, pošupajdím“)

Nasedneme do vlaku a ten si začne zvesela zpívat, ale nejlepší písničku zpívají koleje, které jenom duní. (zřetelně vyslovujeme „ddn, ddn, ddn“ „tdn, tdn, tdn“)

Z okna vidíme, jak u závor čeká traktor a také auto, které netrpělivě troubí. (zřetelně vyslovujeme „ta, ta, ta“ „tú, tú, tú“)

Vlak jede přes most, pod kterým teče řeka a voda cáká. (zřetelně vyslovujeme „cáky cák, cáky cák“)

Konečně jsme dorazili na nádraží, kde jsme vystoupili, prohlédli si celý vlak i koleje, po kterých vlak uhání. (nakreslíme do vzduchu koleje pod vlakem.)

4.5 Doplnkové činnosti na podporu rozvoje řeči pro skupinové práce

Během týdne můžeme využít i ostatní činnosti na podporu rozvoje řeči u dětí předškolního věku popisované v kapitole 4. Při dechových cvičeních můžeme využít rozmanité pomůcky, např. bublifuk. Pedagog vyfoukne několik bublin a děti se je snaží výdechovým proudem udržet ve vzduchu.

Dalšími vhodnými aktivitami jsou říkadla s pohybem, která najdeme v publikacích: *Rozhýbej svůj jazýček*⁸¹ a *Cvičení s říkankou*⁸². V mateřských školách se často využívá zpěv. Na téma dopravní prostředky je řada písní i s pohybem. V publikaci *Logopedické písničky*⁸³ nalezneme mnoho písní zaměřených na dopravní prostředky, např. *Drncey, Kolo*. Tyto písně jsou u dětí oblíbené, protože jsou vytvářené na melodie známých lidových písní, které děti dobře znají a jejich texty jsou zábavné a dobře zapamatovatelné. Při zpěvu můžeme zapojit i rytmická cvičení, kdy děti provádí hru na tělo nebo využívají Orffových nástrojů.

Děti v průběhu týdne seznámíme se základními dopravními značkami, aby znaly druhy značek, tj. výstražné, zákazové, příkazové a informativní. Když budeme pracovat s dopravními značkami, můžeme se zaměřit na to, jaký mají geometrický tvar a co jaká dopravní značka znamená. V návaznosti na to můžeme poslouchat a hádat jednotlivé dopravní prostředky.

⁸¹ KOTOVÁ, M.: *Rozhýbej svůj jazýček : zábavné hry pro rozvoj řeči*. Praha: 2019.

⁸² VÉVODOVÁ, H.; RŮŽEK, M.: *Cvičení s říkankou pro malé děti*. Brno: 2019.

⁸³ HAVLÍČKOVÁ, J.; EICHLEROVÁ, I.: *Logopedické písničky : procvičování výslovnosti v lidových melodiích*. Praha: 2017.

5 Týdenní plán k logopedické prevenci – individuální práce

V týdenním plánu zaměřeném na individuální práci s dítětem se věnujeme problémovým oblastem rozvoje řeči. Jedná se zejména o špatné použití dechu, oslabenou oromotoriku, malou slovní zásobu a neznalost předložkových vazeb. Týdenní plán se doporučuje aplikovat u dětí vykazujících výše uvedené problémy. Podle indikovaného problému se zařazují každý den jednotlivé typy cvičení, přičemž se doporučuje cvičení v rámci jednoho typu problému v průběhu týdne obměňovat.

Návrh konkrétního týdenního plánu pro individuální práci je součástí přílohy č. 8.

5.1 Dechové cvičení

Popis cvičení:

Při dechových cvičeních dbá pedagog na správný nádech a výdech. Při individuální práci s dítětem může pedagog využít atraktivnější činnosti, kde použije i jiné pomůcky a dítě to více motivuje. Dechových cvičení je mnoho a je dobré je obměňovat, aby dítě cvičení co nejvíce zaujala.

Příklady cvičení:

Pozoruj svůj výdech

Pro dítě je zásadní, aby si uvědomilo svůj nádech a výdech. Proto volí pedagog cvičení, kde může dítě dech cítit nebo vidět. Vhodná je např. hra na fontánu, kdy dítě pozoruje, kolik bublin vyfouklo brčkem do sklenice s vodou. Před samotným výdechem se dítě musí zhluboka nadechnout a výdech opakuje maximálně třikrát až čtyřikrát, aby nedošlo k motání hlavy. Cvičení je zaměřené na délku a sílu výdechového proudu.

Lodička na moři

Pedagog připraví pro dítě lodičku z houbičky na nádobí a z papíru (příloha č. 9). Stůl se stane mořem a dítě pomáhá lodičce doplnout z jednoho konce na druhý. Dítě se snaží svým výdechovým proudem odfouknout lodičku co nejdále. Vždy se zhluboka nadechne a směřováním výdechového proudu se snaží dopravit lodičku až na konec stolu.

Balónkové auto

Z kusu kartonu a víček od PET lahvi vytvoří pedagog auto, na které připevní částečně nafouklý balónek a k němu brčko (příloha č. 10). Stůl bude závodní dráha. Dítě pomocí brčka nafoukne balónek připevněný na autíčku a tím uvede autíčko do pohybu.

Je možné pracovat ve dvojici, která s balónkem poháněnými autíčky závodí.

Žabka a její dlouhý jazyk

K tomuto cvičení je třeba žabka s otevřenou pusou, vyrobená z kelímku na pití natřeného zeleně. Červená “frkačka” se umístí do otevřené pusy žabky (příloha č. 11) a dítě se snaží výdechovým proudem rozvinout celý žabí jazyk.

5.2 Oromotorické cvičení

Popis cvičení:

Při oromotorickém cvičení můžeme využít příběh (viz s. 22) a také činnosti, které se ve větším počtu dětí dělají špatně.

Příklad cvičení:

Drzé autíčko

Je třeba vyrobit z kartonu autíčko, které má vysouvací jazyk, na kterém je několik oromotorických cvičení (příloha č. 12). Dítě začíná s prvním oromotorickým cvičením, a pokud ho udělá správně, vysune se autíčku o kousek jazyk a dítě musí plnit další cvičení. Aktivita končí tehdy, když má autíčko celý jazyk vyplazený. Oromotorické cvičení se průběžně mění.

5.3 Cvičení na rozvoj slovní zásoby

Popis cvičení:

Při individuální práci pracujeme hodně s obrázky. Věnujeme se popisování obrázků, povídání o činnostech, které můžeme s dětmi na obrázku vypořádat. Je vhodné pracovat s manipulací, což je ve větším počtu dětí náročnější.

Příklady cvičení:

Dopravní prostředky

Pedagog vytvoří obraz, kde bude voda, koleje, pole, silnice a nebe (příloha č. 13). Také připraví různé dopravní prostředky tj. auto, autobus, traktor, letadlo, raketa, loď aj. Dále budou třeba obrázky věcí, které se mohou vyskytovat na ulici, např. strom, poštovní schránka apod. Pedagog začíná vždy od jednoduššího a pokračuje ke složitějšímu. Nejdříve dítěti říká, co má podat: „Podej mi auto, traktor.“, potom postupuje ke složitějším úkolům: „Podej mi dopravní prostředek, který jezdí po kolejích.“ „Podej mi dopravní prostředek, který jezdí k požáru.“. V další fázi dítě umísťuje dopravní prostředky na obraz, podle příkazů pedagoga: „Vezmi loď a dej ji na vodu.“. Pedagog může také s dítětem nad obrazem konverzovat: „Můžu dát auto na vodu? Proč to nejde?“

V tomto cvičení může pedagog rozvíjet předložkovou vazbu. Až bude na obraze poskládaná část dopravních prostředků, může dát pedagog dítěti úkol: „Dej autíčko za autobus. Dej jízdní kolo mezi poštovní schránku a strom.“. Když bude obraz už plný, může si pedagog o něm s dítětem povídat: „Najdi auto, které je za autobusem.“.

Kde kdo jezdí

K tomuto cvičení je třeba si připravit kolo, které bude rozděleno na čtyři části. V každé části je jiný obrázek – voda, silnice, nebe, koleje. Dále si připravíme kolíčky, na kterých jsou dopravní prostředky (příloha č. 14). Dítě si bude postupně brát kolíčky s dopravními prostředky, které pojmenuje a řekne, po čem tento dopravní prostředek jezdí a následně umístí kolíček na správné místo. Až bude kolo zaplněné, bude si pedagog s dítětem povídat o tom, jakým dopravním prostředkem už jelo a co všechno v daném dopravním prostředku je.

Práce se zdobnělinami

Pedagog připraví sady karet tak, aby jedna sada karet obsahovala tři karty s obrázky jednoho předmětu ve třech velikostech (příloha č. 15). Před dítě pedagoga položí vždy jednu sadu a dítě pojmenovává předměty od největšího k nejmenšímu. Pokud mu pojmenování dělá problém, ptá se pedagoga konkrétně: „Co je tohle?“ a dítě odpoví: „Loď“ „A když je ta

lod' menší, tak jí říkáme, jak?“. Když pedagog s dítětem projde všechny karty, může zkoušet stupňování přídavných jmen.

Jednotné a množné číslo

Řada dětí má problém s množnými čísly slov, a proto je třeba zařazovat cvičení i v tomto směru. Budeme potřebovat obrázky dopravních prostředků a hrací kostku. Předpokladem pro následující cvičení je, že dítě zná počet puntíků na jednotlivých stranách hrací kostky. Dítě vezme jeden obrázek a hodí kostkou. Kolik puntíků na kostce padne, tolik dopravních prostředků z obrázku bude dítě mít. Padne-li např. šest puntíků, dítě řekne: „Na kartě mám traktor a padlo mi šest puntíků. Mám tedy šest traktorů.“

Co se schovává v krabici

Dítě si vybere pět dopravních prostředků, které jsou ve třídě. Nejdříve si jednotlivé předměty osahá a při tom je popisuje: „Tohle je auto, má čtyři kola, je z hladkého kovu a jezdí po silnici.“ Když si dítě osahá všechny vybrané dopravní prostředky, pedagog je schová do krabice. Dítě si po hmatu v krabici vybere jeden předmět, osahá si ho a řekne, co si myslí, že to je. Předmět vytáhne, a pokud je to správný předmět, dítě řekne podle čeho to poznalo. Pokud je to špatný předmět, tak dítě řekne, proč si myslelo, že je to předmět, který řeklo a porovná ho se správným předmětem.

5.4 Cvičení na rozvoj předložkových vazeb

Popis cvičení:

Při individuální práci se pro rozvoj předložkových vazeb používají hlavně pracovní listy, obrázky a manipulace s předměty.

Příklady cvičení:

Kde je předmět

Pro toto cvičení se použijí karty s obrázky (příloha č. 16), několik misek a několik kostek. Každá miska bude mít jednu kostku, ale vždy na jiném místě. Jedna kostka bude pod miskou, další před miskou, za miskou, na misce, v misce, vedle misky a mezi miskami. Dítě drží v ruce karty s obrázky, na kterých je vyobrazena nějaká situace

s využitím předložkových vazeb, např. žába sedí na kameni, ve vodě, pes je pod stolem aj. Dítě nejdříve popíše obrázek, řekne jaká předložková vazba je na kartě a kartu přiřadí k misce, kde má kostka stejnou předložku.

Hra s židličkou

Dítě se pojmy nejlépe naučí, když je zažije. Dítě vezme židli a pedagog mu postupně dává pokyny. Např. stoupni si před židli; stoupni si na židli; schovej se pod židli. Když si dítě vyzkouší polohy s židlí, obmění pedagog cvičení hračkou. Položí hračku např. vedle židle a zeptá se dítěte: „Kde je hračka?“ a dítě odpoví: „Vedle židle.“

6 Závěr

Rozvoj řeči je jedním z úkolů mateřské školy. Předpokladem pro správný rozvoj řeči je rozvoj dětí i v jiných oblastech, které nejsou předmětem této práce. Jedná se zejména o oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky, grafomotoriky a další činnosti související s rozvojem rozumových schopností. V současné době se může využívat řada rozmanitých činností a pomůcek, které přispívají ke správnému rozvoji řeči a komunikace.

V teoretické části bakalářské práce jsou vymezeny pojmy komunikace, řeč a jazyk. Jsou zde vysvětleny druhy komunikace a to, jak komunikace souvisí s řečí. Poté se teoretická část věnuje ontogenezi řeči, tedy vývoji řeči již od prenatálního období. Jsou zde specifikovány jednotlivé fáze vývoje řeči, které jsou ovlivněny mnoha faktory působícími na jedince buď pozitivně, nebo negativně.

Dále se práce zabývá pojmy logopedie, prevence a logopedická prevence. Seznamuje s možnostmi logopedické prevence v mateřské škole a činnostmi, které do této kategorie spadají, jako je např. hrubá motorika, jemná motorika a rozvoj rozumových schopností.

Tyto poznatky se propojují s konkrétními příklady činností, které se doporučují pro rozvoj řeči při logopedické prevenci.

Na základě analýzy poznatků z odborné literatury byly sestaveny návrhy týdenních plánů logopedické prevence pro skupinovou i individuální práci s dětmi v mateřské škole, které jsou součástí praktické části práce. V návrzích je kladen důraz na obměnu cvičení v konkrétní oblasti rozvoje řeči a komunikace v průběhu celého týdne tak, aby byly tyto aktivity pro děti motivující a zábavné.

7 Summary

The bachelor thesis Support of language development for children at nursery school focuses on children's growth in all relevant language levels. The thesis is divided into two main parts – theoretical and practical. The theoretical part covered by first three chapters deals with communication ability, speech and native language, definitions of those topics and factors influencing them. It elaborates questions regarding logopedics prevention and introduces activities and aids used for these purposes at nursery school.

The practical part is based on theoretical learnings regarding aids and activities and proposes both group and individual weekly plans for logopedics prevention. The main intention is to use variations of activities and aids in particular areas (oromotorics, vocabulary, prepositional phrases) to keep children focused and motivated.

8 Seznam literatury

BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer press, 2011. ISBN 978-80-251-1829-0.

BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí v předškolním věku*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.

ČECHOVÁ, M. *Čeština : řeč a jazyk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-7235-413-9.

DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník : terminologický a výkladový*. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1998.

EICHLEROVÁ, I.; HAVLÍČKOVÁ, J. *Logopedické písničky : procvičování výslovnosti v lidových melodiích*. Praha: Fragment, 2017. ISBN 978-80-253-3325-9.

GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-104-9.

HUBÁČEK, J.; JANDOVÁ, E.; SVOBODOVÁ, D.; SVOBODOVÁ, J. *Čeština pro učitele*. Opava: Vade mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

JÍLEK, V. *Lexikologie a stylistika : nejen pro žurnalisty*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.

KEJKLÍČKOVÁ, I. *Vady řeči u dětí : návody pro praxi*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, J. *Logopedie : narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2.

KOTOVÁ, M. *Rozhýbej svůj jazýček : zábavné hry pro rozvoj řeči*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-247-1955-9.

KRČMÁŘOVÁ, M. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7368-636-9.

KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7367-056-9.

- KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3080-6.
- LECHTA, V. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: SPN, 1990. ISBN 80-08-00447-9.
- LIPNICKÁ, M. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0.
- MAREŠ, J.; KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 802-10-107-03.
- NOVÁKOVÁ, J. *Vývoj řeči a komunikace*. In Přednáška JVPV1_C, letní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.
- NOVÁKOVÁ, J. *Předmatické představy*. In Přednáška PECP_9_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.
- NOVÁKOVÁ, J. *Možek a jeho vývoj*. In Přednáška PECP_1_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.
- NOVÁKOVÁ, J. *Jemná motorika, hmatové vnímání*. In Přednáška PECP_2_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.
- NOVÁKOVÁ, J. *Časoprostorová orientace*. In Přednáška PECP_8_s, zimní semestr, ZČU FPE Plzeň 2020.
- PAČESOVÁ, J. *Vývoj dětské řeči v předškolním věku*. Brno: Krajský pedagogický ústav, 1987.
- PÁLKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 978-80-706-6843-6.
- PEUTELSCHMIEDOVÁ, A.; VITÁSKOVÁ, K. *Logopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1088-5.
- POKORNÝ, J. *Lingvistická antropologie : jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.
- PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3603-7.

SCARRY, R. *Best word book ever*. New York: A golden book, 1991. ISBN: 0-307-15510-2.

SLEZÁKOVÁ, K. *Mluv se mnou : pracovní listy pro rozvoj dětské řeči*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0711-5.

SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-434-84.

STARÁ, E.; STARÝ, M. *Žvanda a Melivo : cvičení na rozvoj slovní zásoby*. Praha: Euromedia, 2018. ISBN 978-80-7617-020-9.

ŠIŠÁK, P. *Psychologie pro předškolní pedagogiku 1*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013. ISBN 978-80-7464-448-1.

VÉVODOVÁ, H.; RŮŽEK, M. *Cvičení s říkankou pro malé děti*. Brno: Edika, 2019. ISBN 978-80-266-1374-9.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1.

Přílohy

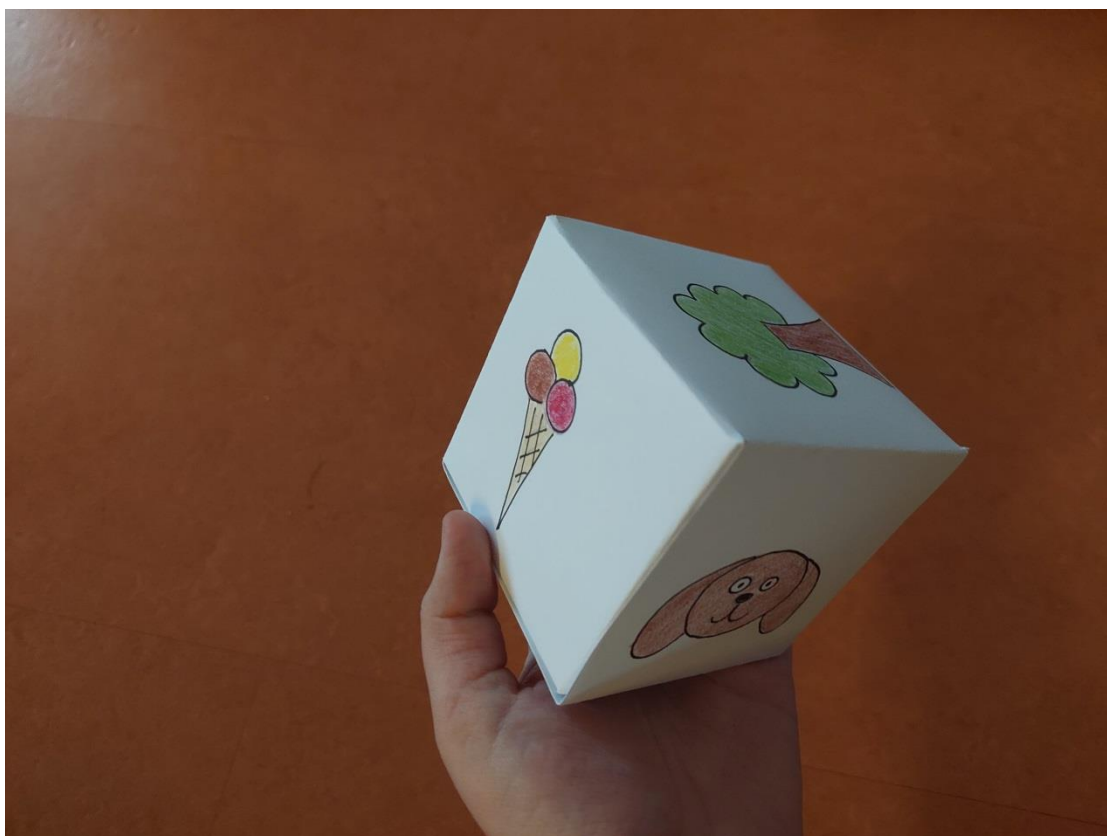
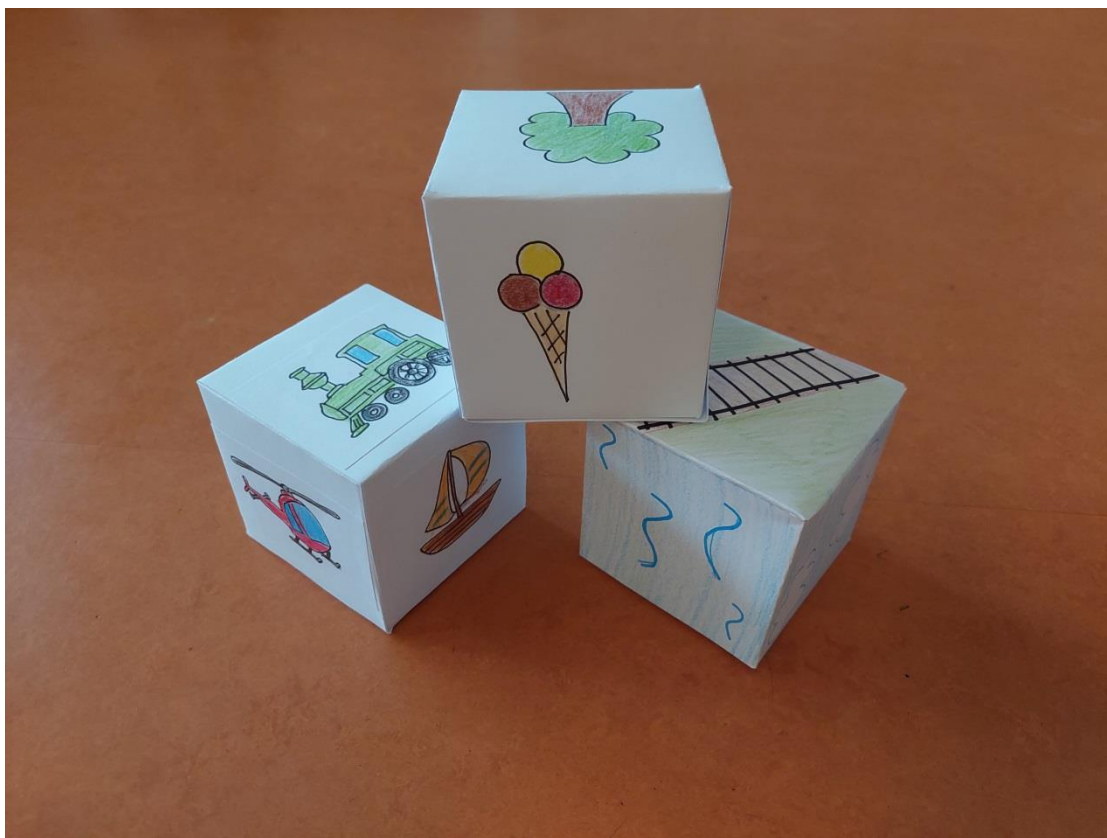
Příloha č. 1 – návrh týdenního plánu pro skupinovou práci	II
Příloha č. 2 – kostky na rozvoj slovní zásoby	III
Příloha č. 3 – antonyma	V
Příloha č. 4 – složky záchranného systému	VI
Příloha č. 5 – popis obrázku	VIII
Příloha č. 6 – v čem je to stejné a v čem odlišné	IX
Příloha č. 7 – dějová posloupnost	X
Příloha č. 8 – návrh týdenního plánu pro individuální práci	XI
Příloha č. 9 – lodička	XII
Příloha č. 10 – balónkové auto	XIII
Příloha č. 11 – žabka	XV
Příloha č. 12 – drzé autíčko	XVII
Příloha č. 13 – doplňování obrázku	XIX
Příloha č. 14 – kde kdo jezdí	XX
Příloha č. 15 – zdrobněliny	XXI
Příloha č. 16 – předložkové vazby	XXII

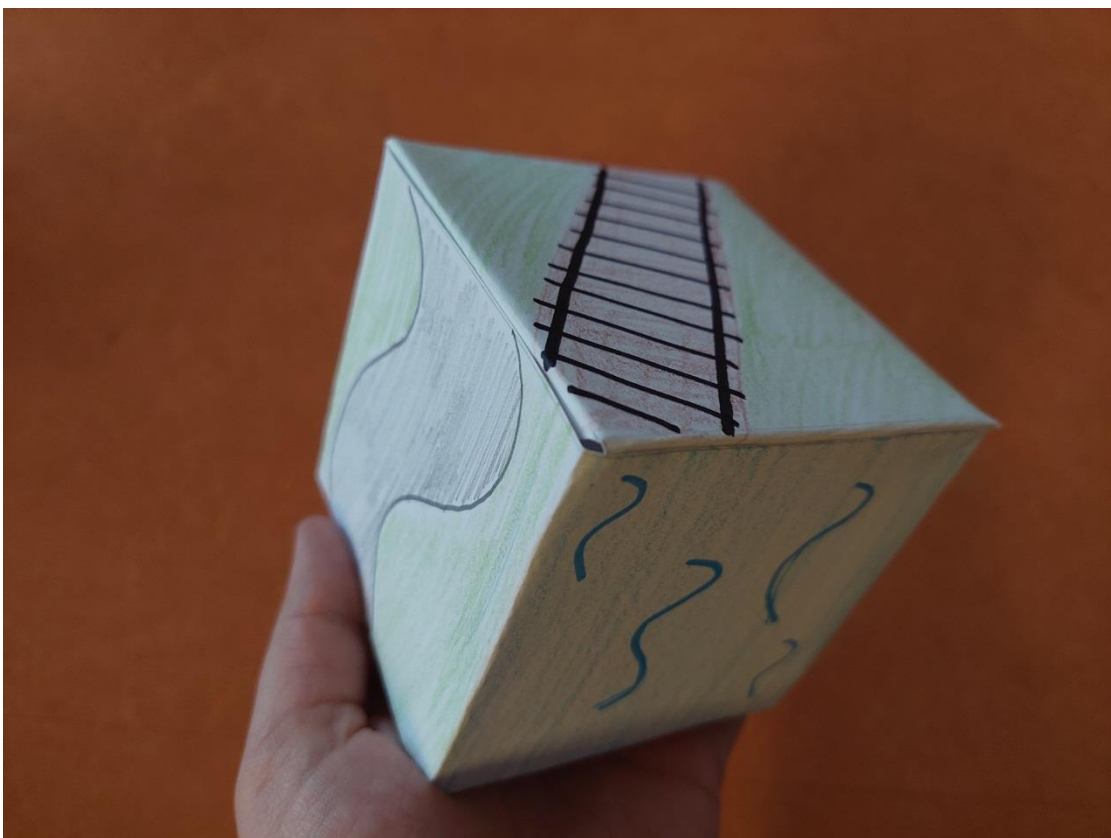
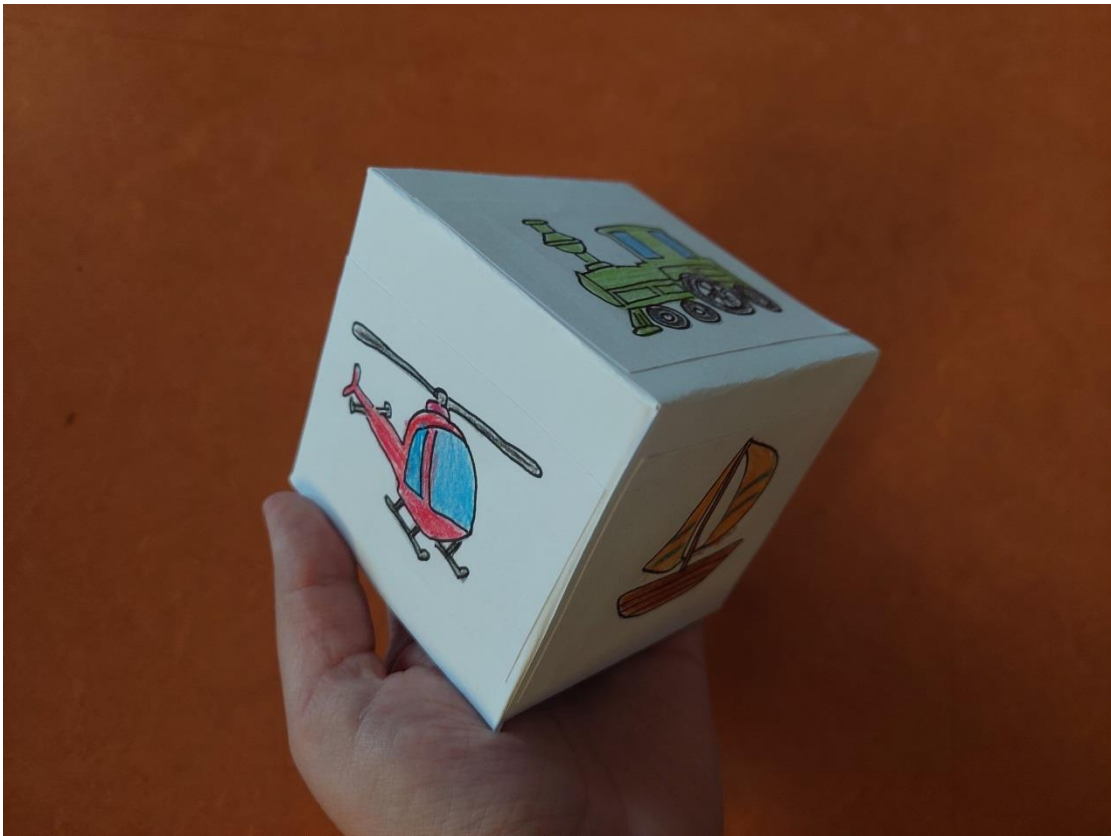
Příloha č. 1 – návrh týdenního plánu pro skupinovou práci

	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek
Oromotorická cvičení	Autíčko na výletě	Autíčko na výletě	Autíčko na výletě	Autíčko na výletě	Autíčko na výletě
Cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby	Vyprávění příběhu podle kostek	Antonyma a práce s nimi Popis obrázků	Složky záchranného systému	V čem je to stejné a v čem zase jiné Koho potkám na cestách	Dějová posloupnost
Cvičení zaměřená na rozvoj předložkových vazeb	Město plné aut	Vláček plný lidí	Město plné aut	Vláček plný lidí	Dramatizace příběhu
Logopedická chvilka					Pojedeme na výlet
Doplňkové činnosti	Říkadla s pohybem	Zpěv písní	Rytmizace písní	Dopravní značky	Hádanky

Ukázka konkrétního týdenního plánu pro skupinovou práci.

Příloha č. 2 – kostky na rozvoj slovní zásoby

Kostky, které využíváme na rozvoj slovní zásoby.

Příloha č. 3 - antonyma

Ukázka kartiček na cvičení s antonymy.

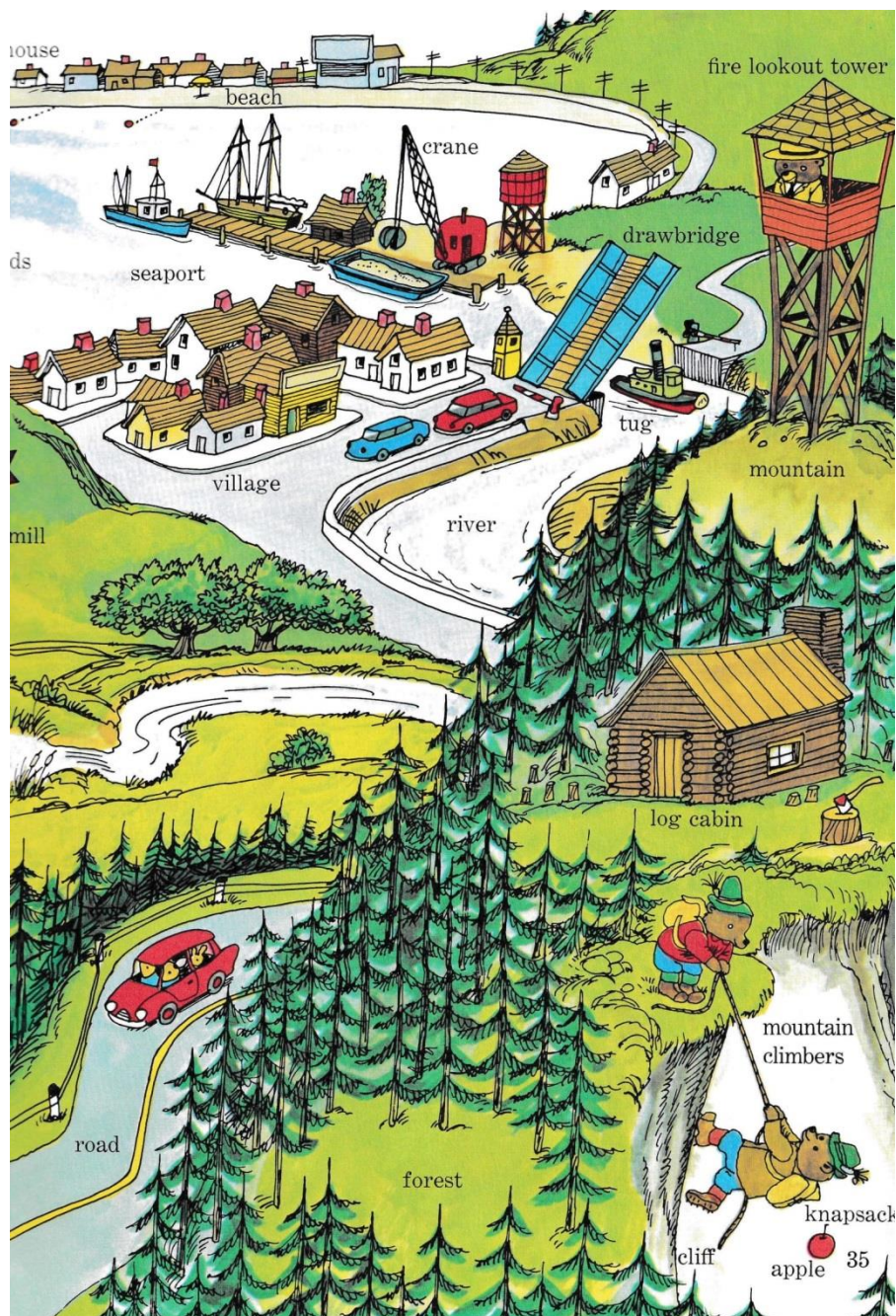
Příloha č. 4 – složky záchranného systému

Složky záchranného systému. Vyrobeno ze suchých zipů a zalaminovaných obrázků.

Příloha č. 5 – popis obrázku

Ukázka obrázku na popis.⁸⁴

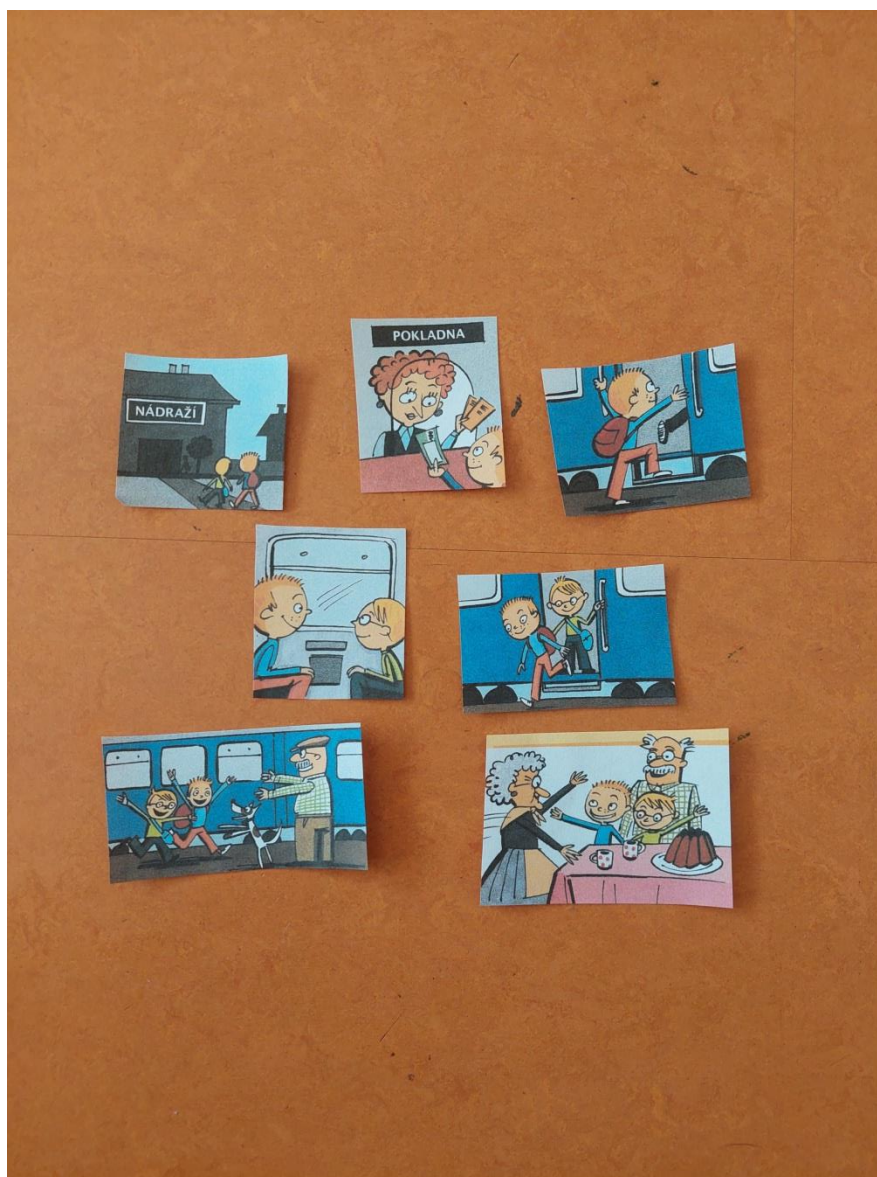
⁸⁴ SCARRY, R. *Best word book ever*. New York: 1991, s.35.

Příloha č. 6 – v čem je to stejné a v čem odlišné

Ukázka kartiček pro danou aktivitu.

Příloha č. 7 – dějová posloupnost

Ukázka z činnosti na dějovou posloupnost.⁸⁵

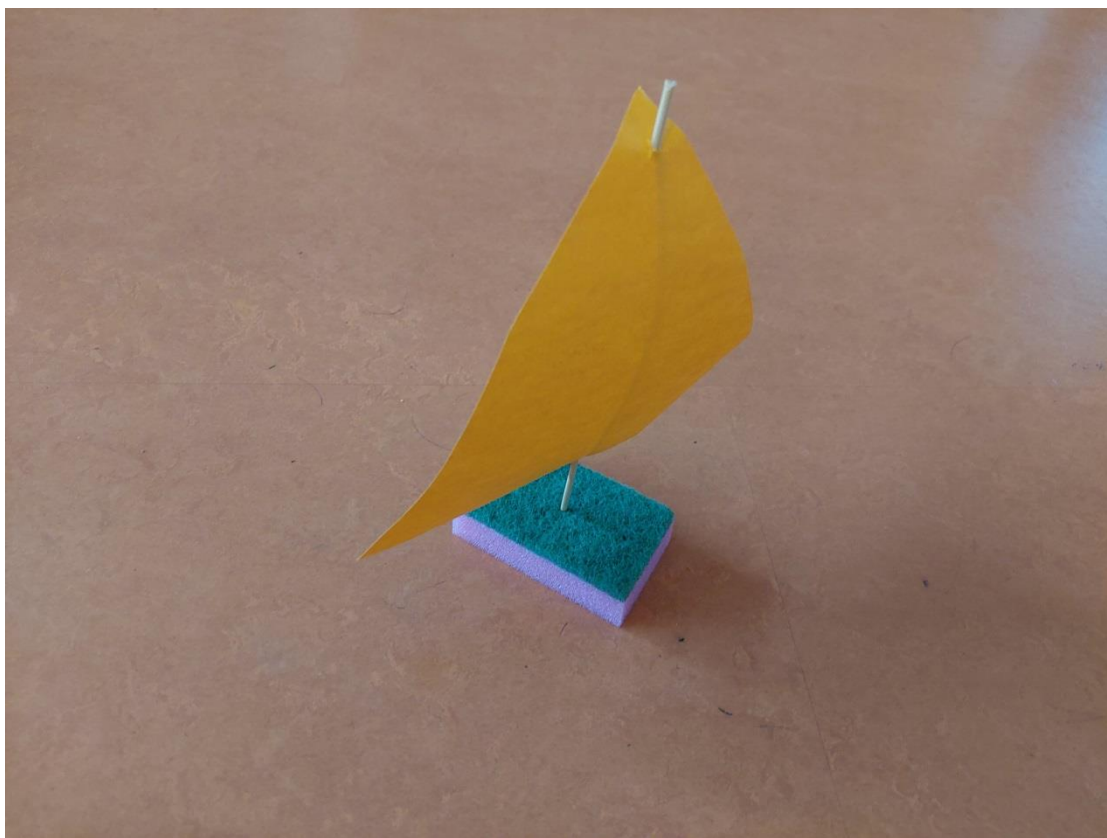
⁸⁵ STARÁ, E.; STARÝ, M. *Žvanda a Melivo : cvičení na rozvoj slovní zásoby*. Praha: 2018, s. 82.

Příloha č. 8 – návrh týdenního plánu pro individuální práci

	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek
Dechová cvičení	Pozoruji svůj výdech	Lodička na moři	Balónkové auto	Žabka a její dlouhý jazyk	Balónkové auto
Oromotorická cvičení	Drzé autíčko	Drzé autíčko	Drzé autíčko	Drzé autíčko	Drzé autíčko
Cvičení na rozvoj slovní zásoby	Dopravní prostředky	Kde kdo jezdí	Práce se zdobnělinami	Jednotné a množné číslo	Co se schovává v krabici
Cvičení na rozvoj předložkových vazeb	Kde je předmět	Hra s židličkou	Kde je předmět	Hra s židličkou	Kde je předmět

Ukázka konkrétního týdenního plánu pro individuální práci.

Příloha č. 9 – lodička

Příloha č. 10 – balónkové auto

Autíčko si vyrobíme z krabičky a na ni připevníme brčko s balónkem.

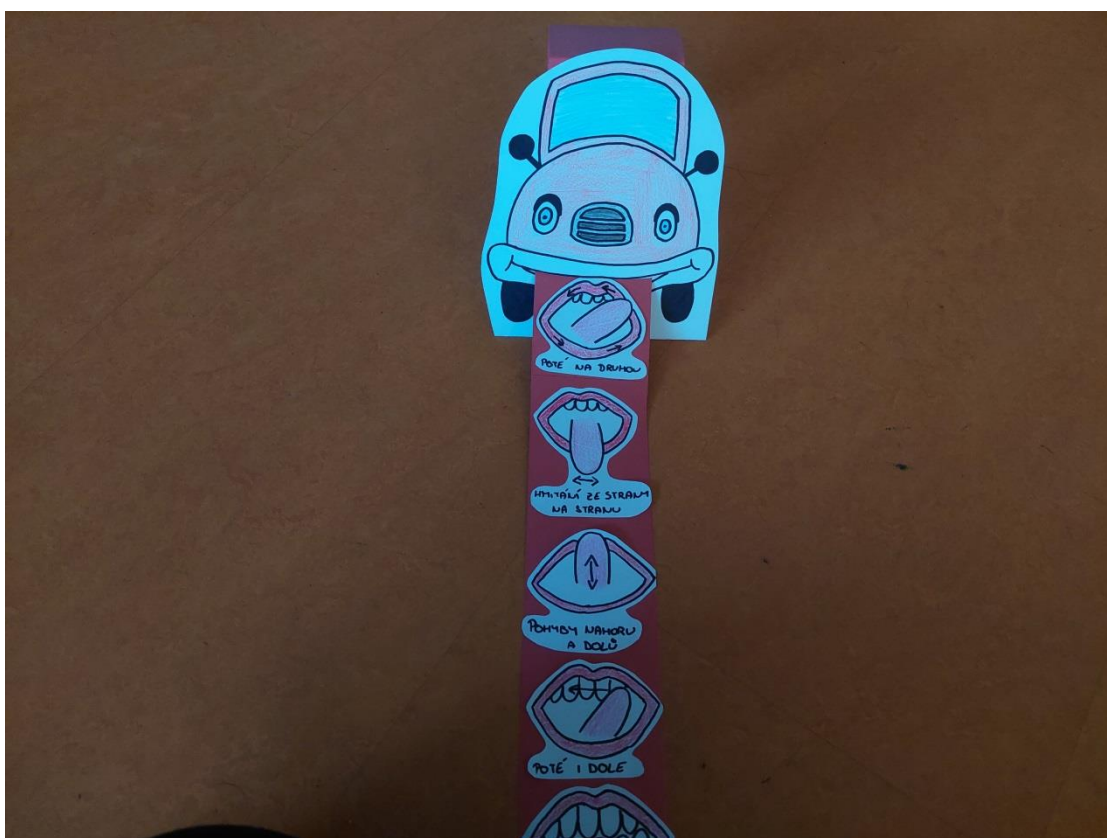
Příloha č. 11 – žabka

Dechové cvičení s žabkou.

Příloha č. 12 – drzé autíčko

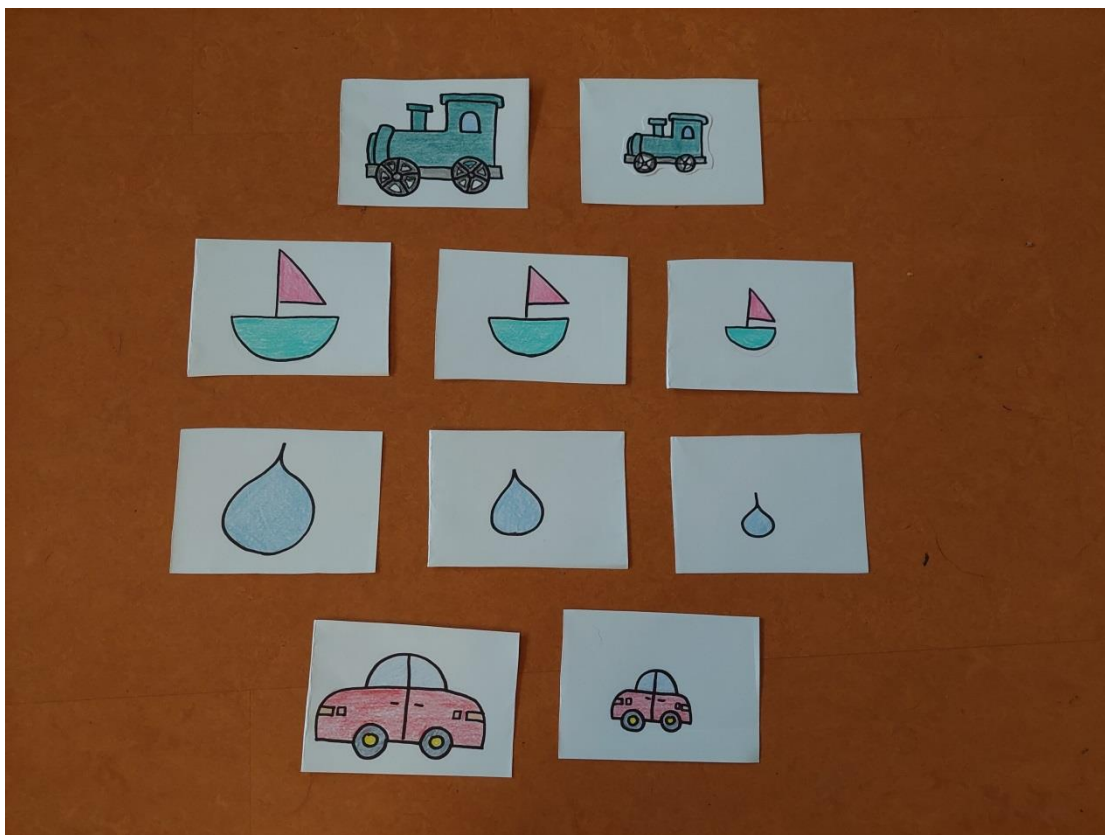
Oromotorické cvičení s drzým autíčkem.

Příloha č. 14 – kde kdo jezdí

Pomůcky k aktivitě na rozvoj slovní zásoby.

Příloha č. 15 – zdrobněliny

Ukázka kartiček k aktivitě zaměřené na zdrobněliny.

Příloha č. 16 – předložkové vazby

Kartičky, které využijeme při práci s předložkovými vazbami.⁸⁶

⁸⁶ SLEZÁKOVÁ, K. *Mluv se mnou : pracovní listy pro rozvoj dětské řeči*. Praha: 2014.